

Univerzita Palackého v Olomouci
Fakulta tělesné kultury

Zooterapie a její aplikace pro osoby se zdravotním postižením
Bakalářská práce

Autor: Kateřina Henešová, Aplikované pohybové aktivity
Vedoucí práce: Mgr. Jana Sklenaříková, Ph.D.
Olomouc 2015

Bibliografická identifikace

Jméno a příjmení autora: Kateřina Henešová

Název závěrečné práce: Zooterapie a její aplikace pro osoby se zdravotním postižením

Pracoviště: Katedra aplikovaných pohybových aktivit Univerzity Palackého v Olomouci

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jana Sklenaříková, Ph.D.

Rok obhajoby bakalářské práce: 2015

Abstrakt:

Téma bakalářské práce je Zooterapie a její aplikace pro osoby se zdravotním postižením. Práce se zaměřuje na srovnání využití jednotlivých druhů zooterapie v základních školách speciálních a praktických Zlínského a Olomouckého kraje.

V teoretické části bakalářské práce se zaměřuji na zooterapii jako celek, kde popisuji terminologii zooterapie, cíle, historii, jednotlivé druhy zooterapie, metody, formy, techniky a legislativu. Dále se zaměřuji na osoby se zdravotním postižením, kde jsem se snažila každé postižení vysvětlit a objasnit, které druhy zooterapie jsou vhodné ke každému postižení.

Praktická část je zaměřená na zkušenostech základních škol speciálních a praktických v obou krajích se zooterapií. Výzkum byl prováděn formou dotazníků, kde jsem zjišťovala, zda dané instituce využívají některé z druhů zooterapie, kolik žáků ji využívá, kdo terapii provádí a jak často ji provádí, financování a další otázky, které naleznete spolu s dotazníkem v příloze č. 1. Výsledky jsem zpracovala a vyobrazila ve sloupcových grafech a výzkumné otázky jsem zodpověděla v diskuzi.

Klíčová slova: zooterapie, animoterapie, postižení

Bibliographical identification

Author's firstname and surname: Kateřina Henešová

Title of the thesis: Animal-therapy and its Applications for People with Health Disabilities

Department: Department of Adapted physical activities

Supervisor: Mgr. Jana Sklenářková, Ph.D

The year of presentation: 2015

Abstract:

The main topic of my thesis is animal-therapy and its application by handicapped. It mainly compares the different ways of the application of animal-therapy in special elementary schools of the region of Olomouc and Zlín. The first, theoretical part of the thesis is focused on terminology of the animal-therapy, its goals, its varieties, methods, forms and techniques, as well as its history and the related legislation. Furthermore, there are the varieties of different handicaps described, and I also explained which varieties of animal-therapy can be applied by any handicap.

The second, practical part of the thesis is focused on experiences of special elementary schools of the both mentioned regions. I used questionnaires for my research and I was looking into the ways of application of animal-therapy in these institutions, I described how many pupils do use the animal-therapy, who is practicing it and how often, how does its funding work and more. All the questions can be found in the annex nr. 1. The results of the research are summarized in the diagrams and the research questions are answered in the discussion

Keywords: zootherapy, animal-therapy, disability

I agree the thesis paper to be lent within the library service.

Prohlašuji, že jsem závěrečnou písemnou práci zpracovala samostatně s odbornou pomocí Mgr. Jany Sklenaříkové, Ph.D. Použila jsem pouze uvedenou literaturu a odborné zdroje.

V Olomouci, dne 26. 4. 2015

.....

Děkuji Mgr. Janě Sklenaříkové, Ph.D. za pomoc, její profesionální přístup a odborné vedení bakalářské práce. Také bych ráda poděkovala své rodině a kamarádům za trpělivost a podporu při studiu.

Obsah

1	Úvod.....	8
2	Přehled poznatků.....	10
2.1	Pojem zooterapie.....	10
2.1.1	Přínos zooterapie pro člověka	10
2.1.2	Historie zooterapie	11
2.1.3	Metody v zooterapii	12
2.1.4	Formy zooterapie.....	14
2.1.5	Psychické aspekty zooterapie na člověka.....	14
2.1.6	Druhy zooterapie.....	15
2.1.7	Organizace zabývající se zooterapií	26
2.1.8	Legislativa týkající se zooterapie	28
2.2	Osoby se zdravotním postižením ve spojitosti se zooterapií.....	30
2.2.1	Zrakové postižení	30
2.2.2	Sluchové postižení.....	31
2.2.3	Tělesné postižení	32
2.2.4	Mentální postižení	33
2.2.5	Autismus.....	35
2.2.6	Poruchy chování.....	36
3	Cíle, výzkumné otázky	37
3.1	Cíl práce	37
3.2	Výzkumné otázky.....	37
4	Metodika.....	38
4.1	Metody výzkumného šetření	38
4.2	Výzkumný soubor	38
4.3	Plán práce	38
5	Výsledky	40
6	Diskuze	44
7	Závěr.....	47
8	Souhrn	48
9	Summary	49
10	Referenční seznam.....	50
	Přílohy 1	52

1 Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila zooterapii, o které jsem se více dozvěděla až při studiu na vysoké škole. Výběr tohoto tématu jsem volila proto, že se mi jeví jako velmi zajímavé a v dnešní době získává stále širší uplatnění. Ve své práci se zaměřuji hlavně na základní školy speciální a praktické, kde praktikují zooterapii na žáky se zdravotním postižením. Terapie pomáhá žákům rozvíjet pohybovou koordinaci, jemnou a hrubou motoriku, sebevědomí, komunikační schopnosti a pomáhat po psychické stránce a k relaxaci. Hlavní význam má u dětí s mentálním postižením a kombinovanými vadami.

Lidé vždy vyhledávali spolčenost zvířat. V dávné historii lidem zvířata sloužila nejdříve jako potrava nebo živočišné teplo. Později však vztah mezi nimi sílil, zvířata se stala věrnými společníky a byla jim oporou v každé situaci. Dnes nám zvířata mohou pomoci jak po fyzické stránce, tak po psychické a to možná na stejné úrovni jako psycholog nebo jiný odborník. Pouto mezi člověkem a zvířetem je velmi silné a má velmi pozitivní vliv.

Práci rozdělují na dvě hlavní části. V první části vysvětlují, co zooterapie jako pojem znamená a jaké prostředky využívá. Popisují její přínos, jaké kritéria existují pro definici zooterapie, historii a její vývoj, metody, formy a techniky a jak působí na člověka po psychické stránce. Velmi důležitý celek jsou druhy zooterapie, kde popisují canisterapii, hipporehabilitace, felinoterapie, delfinoterapie, ornitoterapie, terapie pomocí malých zvířat, terapie pomocí ovce a kozy a farmingterapie. Následně v práci objasňují legislativu a organizace, které zastřešují zooterapii. V druhé části bakalářské práce popisují jednotlivá postižení osob, kterých se zooterapie týká. Zabývala jsem se zrakovým, sluchovým, tělesným a mentálním postižením, autismem a poruchami chování. U každého typu postižení jsem charakterizovala daný problém a vypsala nabídku druhů zvířat, se kterými může terapie probíhat.

Hlavním cílem bakalářské práce však nebyl popis těchto dvou částí, chtěla jsem vás pouze seznámit s danými pojmy a obsahem tématu. Hlavním cílem je zjistit, jaké druhy zooterapie využívají základní školy speciální a praktické pro osoby se zdravotním postižením ve Zlínském a Olomouckém kraji v aplikaci pro žáky se zdravotním postižením. Výzkum je založený na metodě dotazníku, který jsem poslala spolu s žádostí o vyplnění prostřednictvím emailu všem školám v Olomouckém a Zlínském kraji.

Výsledkem je několik grafů, které odpovídají na otázky, které se týkají počtu dětí ve škole, dětí, které využívají zooterapii, jejich věkové hranice a počtu dětí v jedné lekci

terapie. Další výsledky jsou popsány v diskuzi, které se týkají slovních odpovědí na dané otázky.

2 Přehled poznatků

2.1 Pojem zooterapie

Vztah mezi člověkem a zvířetem byl vybudován už v minulých dobách. S rozmachem civilizace se role mezi nimi změnila v několika směrech. Zvíře bylo považováno v první řadě jako zdroj obživy, hlídači domova a věrní společníci, však v současnosti zvířata můžeme rozdělit do několika skupin: domácí zvířata, chovná zvířata, zvířata divoká v přírodě, hospodářská zvířata, zvířata v zoo, jsou také považována za koterapeuty. Zvířata jako koterapeuti jsou prostředky v zooterapii jedince, vyvolávají v nás pocit bezpečí, pohody a přátelskou atmosféru (Karásková & Dohnal, 2011).

„Velmi zjednodušeně řečeno, pojmem zooterapie rozumíme pozitivní až léčebné působení zvířete na člověka. Ať už nám jde o zlepšení paměti, motoriky, komunikace nebo zmírnění stresu, je zde zvíře v roli prostředníka, tzv. koterapeuta“ (Velemínský, 2007, 30).

„Zooterapie (zvířaty podporovaná terapie) je souhrnným termínem pro rehabilitační metody a metody psychosociální podpory zdraví, které jsou založeny na využití vzájemného pozitivního působení při kontaktu mezi člověkem a zvířetem (Mojžíšová, Lacinová & Šemberová, 2000, 215).“

Vedle pojmu zooterapie se můžeme potkat také s pojmy zoorekreace a animoterapie. Zoorekreace jsou aktivity za pomoci zvířat, kdy zvířata neléčí, jen ovlivňují životní styl člověka, pozitivně ovlivňují kvalitu života a to v oblasti zoorekreace. Animoterapie je v podstatě stejný pojem jako zooterapie, ale nemá v českém jazyce zvláštní pojmenování. Nejčastěji se používá jako vysvětlení pojmu „léčba pomocí domácích zvířat.“ Animoterapie využívá spektrum domácích mazlíčků, kteří jsou preferováni nejenom u nás, ale každá země má své specifické mazlíčky. Takovým mazlíčkem může být kromě psa, kočky či koně také slon, ryba, hmyz, plazi, atd. Kromě živočichů se může stát miláčkem také rostlina pěstovaná doma. (Nerandžič, 2006).

2.1.1 Přínos zooterapie pro člověka

Příroda má pro zdraví nezastupitelnou úlohu, a protože je člověk společenský tvor, v jeho životě je místo i pro domestikovaná zvířata, která mají také nezastupitelnou roli. Zvířata (psi, kočky, koně, delfini a další) a drobní živočichové (rybičky, morčata, křečci, želvy a další) jsou v zooterapii využíváni jako koterapeuti (prostředky k terapii), mohou však spadat i do procesu psychoterapie (Velemínský, 2007).

Existují různé prognostické úvahy, kdy by měl člověk v budoucnosti prostřednictvím implementovaného čipu se zvířetem nejen komunikovat lidskou řečí, ale i jejich přirozenou řečí (Štědroň, 2003).

Hlavní kritérium pro definici zooterapie je typ terapie podle zvířecího druhu. Může být prováděna různými druhy zvířat, jako je: kůň (hipoterapie), pes (canisterapie), kočka (felinoterapie), delfín (delfinoterapie), lamy (lamaterapie), hmyz (insekoterapie), ptactvo (ornitoterapie), malá domácí zvířata (rybičky, křeček a další), hospodářská zvířata (kozy, ovce, prase), volně žijící zvířata, exotická zvířata v zoo.

Další kritéria:

- Metoda zooterapie
- Forma zooterapie
- Způsob práce s klienty (samostatně nebo hromadně)
- Složení pracovní jednotky
- Počet zvířat
- Počet klientů
- Analýza cílové skupiny (skupina se specifikuje podle věku, pohlaví, diagnózy a vzdělání)
- Analýza zdravotního stavu (s jakým problémem člověk přišel za zooterapeutem)
- Analýza sociálních vazeb a dynamiky prostředí (v jakém prostředí klient bydlí) (Velemínský, 2007).

2.1.2 Historie zooterapie

Vztah mezi člověkem a zvířetem je tu už od pradávna. Největším pomocníkem a přítelem člověka v souvislosti s historií a vývojem lidstva je pes. Plnil funkci hlídací, loveckou, dopravní nebo pasteveckou, ale i společenskou nebo hygienickou. Jsou proto také důkazy, například společné pohřbívání psa a člověka. Další důkazy jsou až ze starověkých civilizací, například Řekové, Římané, Egypt a další, kdy uctívali psa nebo kočku a zařazovali je do společnosti.

Lidé žili se zvířaty v těsném soužití, neboť tento vztah byl nevyhnutelný, co se týkalo přežití v drsných přírodních podmínkách. Avšak lidé postupně přicházeli na to, že se zvíře dá využít i jako léčebný prostředek (Müller, 2014).

„Ohlédneme – li od přímých forem fyzického působení (živočišné teplo, antibiotika ve slinách apod.), je základním principem tohoto léčebného působení skutečnost, že živý

organismus má jakožto bioenergetický zdroj schopnost probouzet samoléčitelské schopnosti jiného organismu,, (Velemínský, 2007, 27).

Na rozdíl od fyzického působení zvířete na člověka, působí také účinky psychologické, antidepresivní nebo antistresové, které mají pozitivní vliv na citovou složku. V současné době lidé už nemají tak blízký vztah k přírodě a postupně se od ní vzdalují. Totéž platí i o zvířatech, kdy se vztah mezi člověkem a zvířetem zúžil na vztah konzumní, proto nastupuje opět role domácího mazlíčka, aby vyplnil chybějící místa v oblasti sociální.

Historicky první známé léčebné zařízení pochází z 8. a 9. století a nachází se v Belgii ve městě Gheel. Poskytovaly doplňkovou terapii zdravotně postižených. Další léčebným zařízením byla klinika York Retreat v Yorkshiru v Anglii a působila od 18. století. Tento léčebný ústav poskytoval pomoc pro duševně choré, klienti se starali o své mazlíčky a pečovali o zahradu. V 19. století vzniklo centrum pro epileptiky, které poskytovalo terapii se psy, kočkami, ovci, kozami a následně zapojovali i koně a ptactvo. Centrum se nacházelo v Německu ve městě Bethel. Toto zařízení však působí dodnes.

Roku 1966 vzniklo centrum rehabilitace v Norsku pro zdravotně postižené. Léčitelé byli nejen fyzioterapeuti, ale i zvířata, konkrétně využívali psy i kočky. Roku 1982 byly stanoveny metodologické zásady, zvané „pet – facilitated therapy“ (zvířata podporované terapie). Tyto zásady vznikly zásluhou osobní zkušenosti amerického psychiatra B. M. Levinsona, která se týkala úspěchu psiho koterapeuta.

Následně vznikají organizace, které se týkají zooterapie. Jako první vzniká roku 1992 mezinárodní organizace IAHAIO (International Association of Human Animal Interaction Organisations). Tato organizace se zabývá výzkumem a následně aplikací různých aktivit se zvířetem na člověka. Česká republika se stala členem IAHAIO roku 1995 s pomocí asociace AOVZ, což znamená asociace zastánců odpovědného vztahu k malým zvířatům (Velemínský, 2007).

2.1.3 Metody v zooterapii

a) Aktivity za pomoci zvířat

Je to metoda, která se zabývá přirozeným vztahem mezi člověkem a zvířetem a zaměřuje se na zlepšení kvality života klienta nebo se snaží rozvíjet jeho sociální dovednosti. Hlavním cílem zooterapeuta je obecná aktivizace jedince, dále pak zlepšovat komunikaci, pohyblivost, rozvíjet motivaci, odbourávat stres, napětí, strach a uzavřenost. Klienti, u kterých je použita tato metoda, jsou ze zařízení sociálních služeb (např. domovy

důchodců). Techniky, které se používají pro tuto metodu je typické hlazení zvířete, procvičování komunikace, péče o zvíře, hry, česání, krmení a další.

b) Terapie za pomoci zvířat

Jedná se o cílený kontakt mezi člověkem a zvířetem a snaha zooterapeuta je zlepšit psychický nebo fyzický stav jedince. Cíle terapie určuje odborník (fyzioterapeut, psycholog, speciální pedagog) a zoterapeut jen podporuje metodu celkové rehabilitace jedince. Cíle jsou stanoveny tak, aby podporovaly rozvoj jak po fyzické stránce, tak i po sociální, emocionální a kognitivní. Klienti bývají nejčastěji s tělesným, mentálním nebo kombinovaným postižením, dále pak s krátkodobým nebo dlouhodobým onemocněním a lidé v rekonvalescenci. Typickými technikami je polohování, hry na rozvoj motoriky a sociálních dovedností, hlazení a péče o zvíře, rozvoj kognitivních funkcí, řeči, procvičování paměti a zlepšování komunikace.

c) Vzdělávání za pomoci zvířat

Tato metoda je cílený nebo přirozený kontakt mezi člověkem a zvířetem. Pedagogové se snaží zlepšit nebo rozšířit výchovu, vzdělání nebo sociální dovednosti jedince a využívají pozitivní vliv zvířat na žáky se specifickými potřebami. Cíle jsou stanoveny pedagogickými pracovníky ve spolupráci se zoterapeutem. Hlavním cílem je osobní rozvoj klienta a motivace. Nejčastějšími klienty jsou osoby s poruchami chování, učení nebo komunikace. Zoterapeuti využívají zvířete jako prostředníka pro výuku, snaží se rozvíjet motoriku pomocí různých her, zlepšují komunikaci, motivaci, zařazují hlazení a péče o zvíře a to vše zábavnou formou.

d) Krizová intervence za pomoci zvířete

Přirozený kontakt mezi zvířetem a člověkem. Terapie se využívá v situacích, kdy se člověk ocitl v ohrožení života nebo v nějakém krizovém prostředí a je zaměřená na odbourávání stresu a celkového zlepšení psychického nebo fyzického stavu klienta. Cíl této metody se bude odvíjet od momentální krizové situace, např. kriminální čin, přírodní katastrofy, teroristické útoky a další. Náplň činnosti bude stanovovat zoterapeut, případně ve spolupráci s dalšími pracovníky dané situace. Zoterapeut pracuje s klienty, kteří se stali oběťmi nějaké katastrofy nebo násilí a používá psychologické metody, empatie, hlazení, hry, motivace ke komunikaci, hračky apod. (Zourková, 2004).

2.1.4 Formy zooterapie

Formy zooterapie, které jsou využívány spolu s metodami zooterapie, jsou celkem čtyři. Každá z forem však vyžaduje specifické podmínky, které je třeba dodržovat.

a) Návštěvní program

Zooterapeuti mají naplánovaný rozvrh návštěv a pracují buď s klienty dle pravidel v zařízení, nebo v domácnosti klienta. Je to nejrozšířenější forma. Rozlišujeme formu individuální a skupinovou.

b) Jednorázové aktivity

Aktivity jsou určeny pro širokou veřejnost nebo pro uzavřenou skupinu klientů. Aktivity jsou buď jednorázové, nebo krátkodobé. Zooterapeutický tým se účastní různých přednášek, besed, setkání, ukázek nebo různých prezentací. Dostavit se mohou jedinci i zdraví nebo zdravotně postižení.

c) Pobytový program

Opět je tu možnost jednorázového nebo pravidelného pobytu. Pobyt klientů je v prostředí, kde se zooterapie provádí, např. tábory, pobyty na statcích, výcvikových střediscích a další, kde je poskytována zooterapeutická služba.

d) Rezidentní program

V tomto případě zvíře patří buď zaměstnanci, nebo samotného zařízení, které poskytuje služby zooterapie a není vyloučené, že se takové zvíře může stát majetkem klienta, se kterým probíhá terapie (Holczerová & Dvořáčková, 2013).

2.1.5 Psychické aspekty zooterapie na člověka

Zvířata mají velký vliv na člověka. Je však důležité nezapomínat, že kromě somatických defektů, dokážou zvířata působit i na stránku psychickou. Nejčastějšími druhy zooterapie, které mohou takto působit je pes, kočka nebo kůň, ale často se zapomíná a nejsou tolik využívány i jiné druhy, jako je ptactvo, nebo drobné zvířata, což mohou být křečci, morčata, rybičky a další.

Zvíře je takové, jaké je, má rádo člověka bez lží, zlosti, neumí být falešné. Dále má schopnost uklidňovat, povznášet, přináší člověku radost, být přítelem za každé situace, je někým, o koho se může člověk starat, prožívat emocionální chvíle. Zooterapeuti se snaží všech těchto aspektů v rámci terapie využívat (Tichá, 2007).

V zooterapii se mohou projevit i negativa, která ovlivňují terapii nebo brání využití zooterapie.

Faktory, které mohou bránit zooterapii:

- alergická reakce člověka na srst zvířete
- celkový stav klienta (přijme nebo odmítne zvíře)
- mezi klienty může vzniknout žárlivost, nebo soutěživost, zvíře se tak stává zdrojem konfliktů
- mohou být negativní i zaměstnanci (negativní postoj vůči vstupu zvířete do zařízení)
- brát ohled i na momentální psychický nebo fyzický stav zvířete (může se ocitnout v určité nepohodě a neklidu)

Tyto všechny faktory mohou být důvodem k vyloučení zooterapie. Jestli některé z těchto faktorů negativně ovlivňují klienta nebo zvíře, zooterapie se nedoporučuje, nebo ji musí klient přerušit, respektive ukončit (Nerandžič, 2006).

2.1.6 Druhy zooterapie

Canisterapie

Termín canisterapie vznikl v roce 1993, kde jeho autorkou se stala Jiřina Lacinová. Stala se také průkopníkem v tomto oboru. Slovo canisterapie je složena ze dvou latinských slov „*canis*“ a „*terapie*“, což v překladu znamená „pes“ a „*léčba*“ (Velemínský, 2007).

Canisterapie je způsob terapie, která pozitivně působí na zdraví člověka, kdy je zdraví definováno jako stav psychické, fyzické a sociální pohody. Jako prostředek terapie je využíván pes (Galajdová, 1999).

Canisterapii je přiřazována jako součást zooterapie. Jedná se o formu psychoterapie, která je založena na vzájemném kontaktu mezi člověkem a zvířete a pozitivní interakci. Canisterapie má pozitivní vliv na rozvoj jemné a hrubé motoriky, komunikace, orientaci v prostoru, zvyšuje motivaci a zlepšuje interakci s okolním světem. Základní canisterapeutickou dvojici tvoří vždy pes a jeho pán. Pes je využíván jako koterapeut, kdy je prostředníkem terapie a člověk je terapeut. Dále se může dvojice rozrůstat i o další osoby, zdravotně sociální instituci, rodinu a specialisty, jako jsou například psycholog, fyzioterapeut a další. Pes je pro člověka velkým společníkem a kamarádem. Z historie vyplývá, že byl pro svou věrnost uctíván a zařazován do společnosti. (kolektiv autorů, 2000).

Historie canisterapie

První zmínky o soužití člověka a psa jsou velmi diskutabilní. Mnoho autorů však datuje období mezi 12 tisíci až 15 tisíci lety př. n. l. Předpokládalo se, že předchůdce psa byl vlk, který se potuloval blízko příbytků lidí a hledal potravu. V průběhu několika tisíce let se měnil křížením a šlechtěním do podoby dnešního psa.

První zmínky, kdy byl pes využíván v medicíně, pochází z dob Babylonu, kdy lékaři používali psí sliny jako antibiotika pro své klienty. Ve středověku však zapojovali psa k léčebným rehabilitacím, kdy pozitivně působil na revmatismus tím, že byl přiložen k nemocným místům postižených. První zmínky o využití psa pro rehabilitaci handicapovaných známe už od 8. st. n. l.

Důležitým obdobím jsou 70. Léta 20. Století, kdy se americký psycholog Boris M. Levinston zasloužil o záznam, který popisuje využití psa v dětské psychoterapii a později se stal jednou z hlavních metod práce s mentálně a tělesně postiženými.

V České republice se canisterapie začala rozvíjet až po roce 1989 spolu se speciální pedagogikou a terapeutickými metodami. Začaly k nám také pronikat odborné zahraniční literatury a materiály.

V roce 2003 vznikla Canisterapeutická asociace (CTA), která zastřešuje všechny organizace a zabývá se canisterapií. Asociace zpracovává různé metodiky pro dosažení kvalifikovaného testovacího řádu pro canisterapeutické psy tak, aby výsledné zkoušky byly srovnatelné a odborně zaštitěné. Bohužel záměr se nepodařil a asociace byla roku 2007 zrušena (Müller, 2014).

Indikace canisterapie

Canisterapie působí na všechny stránky člověka. Zlepšuje psychosociální zdraví klientů s mentálním, smyslovým a tělesným postižením, epilepsií, v logopedii, psychologii, psychiatrii, geriatrii a další. Terapeut se svým psem se klientovi plně věnuje. Techniky, které hlavně používá, je prohrát svalů, tím klientovi uvolní svaly a jejich napětí. Snaží se zlepšovat rozsah hybnosti a pozitivně ovlivňovat psychiku. Klient cítí radost, chce se o psa starat, hladit, obejmout a česat. Na druhou stranu pes reaguje na pozitivní přístup klienta, přitulí se, láká ke hře, spolupracuje s klientem (Müller, 2014).

Kontraindikace canisterapie

Canisterapie není vhodná pro klienty, kteří trpí alergií na srst, kynofobií (strach ze psů), nebo mají akutní onemocnění a jiné otevřené poranění (Müller, 2014).

Metody canisterapie

V současnosti lze vymezit jen tyto metody, které se od sebe odlišují a to podle vykonávané činnosti, místa, kde rehabilitace probíhá a vykonávající osoby.

Jednotlivé metody:

a) Aktivita za pomoci psů

Jedná se o aktivity za pomoci psů, kteří poskytují prostor pro motivační činnosti, hry, cvičení, kdy je jejich volný čas smysluplně zapojen.

Tato metoda může probíhat ve dvou základních formách:

- 1) Pasivní aktivity za pomoci zvířat (klienti zvířata pouze pozorují, např., rybičky v akváriu)
- 2) Aktivní aktivity za pomoci zvířat (péče o zvíře, hry, cvičení a další)

b) Terapie za pomoci zvířat

Terapie je založena na asistenci psů při rehabilitaci a snaží se o zlepšení psychického a fyzického stavu klienta. K typickým aktivitám patří polohování, hlazení a péče o psa. Je důležité, aby terapii vedl odborný profesionál a vedl si dokumentaci o průběhu jednotlivých terapií.

c) Vzdělávání za pomoci zvířat

Jedná se hlavně o edukaci, vzdělávání za účasti psů. Terapii mohou vykonávat buď přímo vyškolení pedagogové ve své třídě, nebo do zařízení dochází přímo canisterapeut. Tuto metodu lze využívat přímo pro žáky s daným problémem, jako je handicap, porucha učení, hyperaktivita a další, nebo ji lze využít přímo jako předmět přednášek či různých diskuzí ve školách.

d) Krizová intervence za pomoci zvířat

Hlavním úkolem této metody je odbourávání stresu a celková stabilizace, zlepšení fyzického a psychického stavu klientů. Je dostupná pro všechny lidi, kteří prožili nějakou krizovou situaci, jako je např. přírodní katastrofa, ztráta blízkého člověka, kriminální čin. Včasná a odborná pomoc, může plnit funkci i jako preventivní (Müller, 2014).

Techniky canisterapie

Techniky canisterapie jsou konkrétní způsoby praktikování canisterapie, neboli různé metody práce s klienty. Mezi techniky patří např. polohování, která je založena na přímém

fyzickém kontaktu canisterapeutického psa s klientem. Polohování je využíváno u osob, kteří jsou nepohybliví nebo jen částečně pohybliví. Procvičují se a protahují svalové skupiny, tím dochází k jejich uvolňování. Polohování způsobuje zlepšení psychického stavu klienta, protažení a uvolnění svalů (spasmu), uvolnění organismu, podpora dýchání. Využívá se u klientů s mentálním a tělesným postižením, s dětskou mozkovou obrnou (DMO), je vhodná i pro děti s hyperaktivitou, pro seniory nebo v kojeneckých ústavech (Müller, 2014).

Hiporehabilitace

Působení hiporehabilitace je komplexní, zahrnuje oblast medicíny, psychologie, pedagogiky a sportu. Hiporehabilitaci proto rozdělujeme do čtyř složek, které dělíme na hipoterapii, aktivity s využitím koně, terapie s využitím koně pomocí psychologických prostředků a parajezdeckví.

Hiporehabilitace jako léčebná metoda využívá pozitivní působení koně na duševní, tělesné i sociální zdraví člověka (Hollý & Hornáček, 2005).

„Hiporehabilitací se rozumí včlenění vození se na koni nebo ježdění (hipických aktivit) do komplexu opatření zaměřených na obnovení ztracené funkce, zmírnění nebo minimalizování i odstranění fyzického, psychologického, sociálního nebo mentálního handicapu klienta“ (Hollý & Hornáček, 2005, 19).

Člověk se díky rehabilitaci na koni lépe vyrovnává se svým handicapem a to hlavně ve společenské oblasti. Hiporehabilitace se snaží osobám se specifickými potřebami zkvalitnit život a to po maximální stránce podle individuálních potřeb (Müller, 2014).

Jízda na koni působí na psychiku člověka velmi pozitivně, protože už jen velikost zvířete může u člověka vyvolat spoustu kladných myšlenek a pocitů. Dále pak samotná jízda na koni může vyvolat nezapomenutelné zážitky. Přínos pro osoby se zdravotním postižením díky hiporehabilitaci je velký, mají větší možnost integrace, nabízí se jim smysluplné využití volného času o tyto sportovní aktivity.

Základem je trojrozměrný pohyb koně, kdy se jezdec přizpůsobuje pohybu koně, tím dochází k napřimování páteře, posílení zádových svalů, může se snížit i svalové napětí (Hollý & Hornáček, 2005).

Rehabilitace napomáhá nácviku chůze, koordinace pohybů, udržení rovnováhy a posílení ochablého svalstva. Léčba je vhodná pro děti s DMO, lehkou mozkovou dysfunkcí, dále pak tělesné problémy, jako je skolióza, ortopedické vady, dechové

problémy, nebo roztroušená skleróza. Doporučení pro tuto léčbu stanovuje odborný lékař, což může být ortoped, neurolog, nebo rehabilitační lékař (Kolektiv autorů, 1996).

Historie hiporehabilitace

První zmínky pochází z období 171 – 179 n. l., kdy se o využití koně pro léčebné účely nepřímo zmiňuje Marka Aurelia ve svých filozofických spisech „Hovory k sobě“. V těchto spisech se hovoří o tom, že lékař Marka Aurelia mu přikázal jezdit na koni, nebo užívat studenou lázeň a chodit na boso a aby těchto léků užíval.

Z období středověku se nikdo o léčebném působení koně nezmiňoval, avšak bohaté záznamy pochází z 18. Století, kdy vládla Marie Terezie. Její osobní lékař a Maxmilian Stoll doporučovali jízdu na koni, protože to mělo velmi pozitivní vliv na psychickou stránku člověka a hlavně u lidí s duševními poruchami. V této době, konkrétně roku 1750 vyšla první sportovně a léčebně zaměřená učebnice zvaná „Medicina Gymnastica, kde se jízda na koni označovala jako nejdůležitější gymnastické cvičení. V roce 1782 vyšla kniha „Léčebná a chirurgická gymnastika, kde se poprvé uvádí, že nejdůležitějším cvičením v terapii je krok. Další přínosné sdělení, které platí dodnes, se v tomto období zmínil Samuel Teodor, kdy poukazoval na trojrozměrný pohyb koně, který právě tímto pozitivně ovlivňuje psychiku a další problémy lidí.

V České republice se u nás hiporehabilitace začíná objevovat kolem 1880. Ve 20. století se teprve hiporehabilitace dostává do oblasti zdravotnictví, kdy se po první světové válce léčili lidé na invalidních vozících prostřednictvím rehabilitace s koněm. Vznikají také první organizace v celé Evropě a USA a to v 60. letech 20. století, které se zabývají hiporehabilitací. V České republice byla založena v roce 1991 ČHS, což je Česká hiporehabilitační společnost, která sdružuje lékaře, fyzioterapeuty, cvičitele, parasportovce a klienty a handicapem (Velemínský, 2007).

Rozdělení hiporehabilitace:

A) Hipoterapie

Tato forma hiporehabilitace je určena pro klienty, kteří mají problémy s pohybovým aparátem. Výsledek rehabilitace však nemá být pouhé zlepšení tělesné stránky, ale celkové kvality života. Kůň je prostředkem terapie, kdy je veden terapeutem a je plně podřízen potřebám klienta (Velemínský, 2007).

Základem terapie a léčebného působení je využití trojrozměrného pohybu koně, kterému se klienti přizpůsobují. Když klient sedí na koni, je důležité, aby se přizpůsobil

tempu, které kůň nasadil, musí přijmout směr i změnu jízdy, jinak se na koňském hřbetu neudrží. Musí být v souladu s pohybem koně (Kolektiv autorů, 1996).

Hipoterapie patří mezi techniky, která má své místo v rehabilitaci, ale je důležité ji zařadit i mezi ostatní metody rehabilitace jako jsou Vojtova technika, Bobathův koncept, protože výsledek řešení problému klienta je pak efektivnější.

Hipoterapii provádí fyzioterapeut na základě rozhodnutí lékaře, který stanovuje pro každého klienta individuální plán s cílem, jak bude terapie prováděna.

Tato forma terapie je doporučena osobám s ortopedickým onemocněním, jako je např. skolióza, dále pak dětská mozková obrna, roztroušená skleróza, kardiovaskulární onemocnění, astmatická onemocnění, obezita (Velemínský, 2007).

B) Aktivita s využitím koní

Jsou to aktivity, které patří do oblasti pedagogické a sociální a jsou určené pro osoby se specifickými potřebami. Terapie se snaží podporovat pozitivní myšlení a chování, proces učení, korekci smyslových poruch apod. Jízda na koni má celkový pozitivní vliv na klienta, zvyšuje sebevědomí, zlepšuje interakci mezi okolím (terapeutický tým a ostatní členové), pomáhá uvolňovat (relaxovat). Aktivita, které terapeuti zařazují do terapie, jsou pestré, využívají různých her, soutěží, snaží se, aby se všichni členové zapojovali, spolupracovali mezi sebou a pečovali o koně. Odborníci, kteří zodpovídají za každou lekci terapie, jsou speciální pedagogové, sociální pracovníci, pedagogové se speciálním kurzem (Čásková, Dvořáková, & Jiskrová, 2010).

C) Terapie s využitím koní pomocí psychologických prostředků

Tato terapie patří do oboru psychologie, která využívá jezdecké prostředí, stáje a celkovou interakci s koněm. Terapie je určena pro osoby, které mají psychické problémy, jako jsou psychiatrické, psychologické nebo emocionální poruchy. Aktivita se snaží zmírnit negativní psychické projevy, nebo je zcela odstranit, snaží se podporovat sebevědomí, sebehodnocení, snížit úzkost, strach, agresi a pomoci upevnit citové vazby apod. Odborníkem této terapie je psychoterapeut, psycholog nebo psychiatr, kteří prošli speciálním kurzem. Terapeuti využívají hlavně interakci s koněm, péče o koně, kde se klient naučí zodpovědnosti, a podporují komunikaci. Odpovědnost za lekci má vždy jezdecký instruktor, který pracuje s koněm, vodič koně nebo vedoucí terapeut (Čásková, Dvořáková, & Jiskrová, 2010).

D) Parajezdeckví

Tato forma nabízí sportovní aktivity handicapovaným osobám, tudíž tyto osoby mohou rozjet i sportovní kariéru, což napomáhá k jejich integraci do společnosti. Osoba na vozíku může zažít svobodný pohyb prostřednictvím koně a dostane se do míst, kde by se dle své situace nikdy nedostal. Tím se zvyšuje jejich sebevědomí a mají smysl života ve společnosti (Kolektiv autorů, 1996).

Mezi disciplíny sportovního ježdění můžeme zařadit:

a) Paradrezura

Je to klasická drezúra, která je upravená a používají se zde kompenzační pomůcky pro osoby se zdravotním postižením.

b) Paravoltiž

Je to provádění gymnastických cviků na neosedlaném koni prováděné buď samostatně, nebo ve dvojici ve voltižním kruhu. Osoba se zdravotním postižením tuto disciplínu vykonává pod odborným dozorem.

c) Parawestern

Je to upravená disciplína, která dovoluje osobám s postižením soutěžit na koních ve westernovém stylu.

d) Paraparkur

Tento sport se v České republice zatím neprovozuje, jde ale o disciplínu pro zrakově postižené a osoby s amputacemi.

e) Paravozatajství

Tento sport nabízí osobám se zdravotním postižením alternativu k ježdění na koni, protože z určitých důvodů na něm nemohou jezdit (nadváha, špatná rovnováha, vysoká únavnost, strachu z výšek, neschopnost sedět obkročmo a další)

V parajezdeckví je využití těchto sportovních aktivit buď formou soutěžní, nebo rekreační (Müller, 2014).

Indikace hiporehabilitace

Pro neurologickou oblast postižení je vhodná rehabilitace pro osoby, které mají opožděný psychomotorický vývoj, koordinační poruchy, trpí DMO, mají centrální a periferní parézy, poruchu rovnováhy a koordinace chůze, kombinované vady.

Pro oblast ortopedie je vhodná hiporehabilitace pro osoby, které mají skoliózy, svalovou dysbalanci, nebo posttraumatické stavy.

Pro psychickou oblast se doporučuje tato terapie osobám s poruchami učení, s autistickými syndromy, mozkovou dysfunkcí, schizofrenií.

Pro medicínskou oblast je terapie vhodná pro léčbu kardiovaskulární onemocnění, problémy s dýcháním (astma), nebo obezitu (Velemínský, 2007).

Kontraindikace hiporehabilitace

Terapie není vhodná pro osoby, které mají nezahojené rány, trpí dekubity, mají akutní (hořečnaté, zánětlivé) stavy, nezvládají agresivitu, mají strach z koně nebo trpí alergií na srst (Velemínský, 2007).

Felinoterapie

Kočka spolu s koněm a psem patří k nejčastějším společníkům člověka. Felinoterapie využívá pozitivního vlivu kočky na člověka. V České republice se felinoterapií zabývá Nezávislý chovatelský klub (NCHK), ostatní chovatelé, kteří pracují nezávisle, jsou však pod organizací Sdružení chovatelů.

Účastníci felinoterapie jsou klienti a návštěvní tým, který se skládá z terapeuta a kočky. Návštěvní tým může být i rozšířen o další odborníky, jako jsou lékař, fyzioterapeut či psycholog, nebo také zaměstnanci daného zařízení, dobrovolníci a příbuzní klienta. Terapie probíhá v cílových zařízeních a jsou vedeni Nezávislým chovatelským klubem.

Co se týče metodiky felinoterapie, je velmi podobná s canisterapií. Kočky jsou vybírány na základě povahových vlastností, nikoliv podle plemene. Měli by mít klidnou, milou a vstřícnou povahu. Jsou vítány kočky spíše z vlastních chovů a musí projít zkušebním řádem, aby mohla být využita jako prostředek terapie. Důležité je také, v jakém prostředí a hygienických podmínkách kočka vyrůstá (Bendová & Zíkl, 2011).

Indikace a cíl felinoterapie

Felinoterapie se používá téměř u všech věkových kategorií lidí i různých typů onemocnění.

Využívá se však především u dětí, osob s mentálním či kombinovaným postižením, osob se sníženou hybností a u seniorů. Tato terapie pomáhá klientům z psychického hlediska, snaží se navodit pocit klidu, pohody, optimismu a celkové dobré nálady, snižuje trápení při prožívání zdravotního postižení.

Cílem felinoterapie je celková aktivizace klienta a navození dobré nálady a pozitivních emočních stavů. U dětí se specifickými potřebami se snaží o začlenění do kolektivu,

rozvíjení jemné a hrubé motoriky, zlepšení komunikačních dovedností a navození dobrého vztahu se zvířaty (Bendová & Zíkl, 2011).

Kontraindikace

Kontraindikace jsou podobné jako u canisterapie. Může to být alergie na srst kočky, strach z koček, akutní stavy, otevřené rány (Bendová & Zíkl, 2011).

Delfinoterapie

Delfinoterapie se v České republice nepraktikuje, avšak je to další z mnoha zvířat, které se využívá už mnoho let k zooterapii. Delfinoterapie se vyskytuje a užívá na Floridě, v Německu, na Ukrajině, v Izraeli a v Turecku. Je to metoda, která využívá kontaktu delfína s člověkem a snaží se zlepšovat léčebný efekt.

Delfinoterapie se uskutečňuje v delfináriích, kde se využívá fyzický dotyk, neboť delfín má schopnost vysílat elektromagnetické vlny, které ovlivňují určité procesy v lidském těle.

Není to však jen hra ve vodě, nebo plavání, začíná se prohlubovat i do léčebné terapie, kdy využívají čtyři základní etapy práce.

Mezi klienty delfinoterapie patří především děti s DMO, dále pak děti s poruchou chování či narušeným sociálním kontaktem a komunikací, děti s mentálním a tělesným postižením, děti s kombinovanými vadami, Downův syndrom, autismus, sluchové postižení a další.

Terapie s delfíny má velký vliv na rozvoj komunikace, motoriku a hlavně psychiku, kdy jim přináší radost a pocit klidu.

Léčebného procesu se účastní terapeut, klient, delfín a další odborníci, jako jsou fyzioterapeut, psycholog, logoped a hlavně cvičitelé delfínů. Jedna terapie trvá cca 30 minut po dobu 7 až 10 dnů (Müller, 2014).

Ornitoterapie

Další terapie, která existuje, je ornitoterapie neboli využití ptactva, hlavně papoušků. Papoušci jsou velmi zajímavým druhem zvířat, který člověka fascinuje a to zejména svým pestrým zbarvením a schopností mluvit. Jejich přirozené prostředí jsou deštné lesy a nížiny a to především v tropických a subtropických oblastech. Nejvíce se jich vyskytuje v Austrálii a Amazonii.

Papoušci se stali velmi oblíbenými domácími mazlíčky. Lidé považují papoušky za dobré společníky, těší se z jejich společnosti, a když se naučí mluvit, slouží pro obveselení

a zábavu. Papoušek je velmi citlivé zvíře, instinktivně vycítí, kdy je někdo poblíž a jak se k nim lidé chovají. Dokážou rozpoznat pravý citový vztah.

Co se týče terapie, dokážou velmi pozitivně působit na lidskou psychiku. Mají podobné povahové vlastnosti člověka, jako je např. žárlivost, umí mít někoho rádi, být věrní, nebo se urazit a další. Fixují se na společnost, protože žijí neustále v uzavřené místnosti (kleci). Především velcí papoušci dokážou navázat velmi silný citový vztah se svým majitelem (Velemínský, 2007).

Metodika ornitoterapie

Na ornitoterapii se můžeme dívat ze dvou pohledů:

a) OT 1 – chov papouška v domácím prostředí

Je to v podstatě terapie u sebe doma, kdy se majitel stará o svého mazlíčka, tzn., dává mu napít, krmí ho, čistí klec a další. Člověk se pak cítí užitečně, má společníka a zažívá pocit radosti. Může ho pouštět ven z klece, hrát si s ním, učit mluvit, nosit jej na rameni.

b) OT 2 – ambulantní návštěvy zařízení nebo domovů, které provádí majitel s dobře vycvičeným papouškem

Papoušci však slouží pouze na pohled, nikoliv pro přímý fyzický kontakt, protože dlouhodobý chov těchto ptáků by bylo problematické vzhledem k hygienickým podmínkám.

Jedná se o ambulantní návštěvy, kdy majitel chodí se svým papouškem po zařízeních a domovech pro seniory. Papoušek působí na pacienta pozitivně, když si ho zkusí nosit na rameni nebo s ním komunikuje (Velemínský, 2007).

Význam terapie v ornitoterapii

Tato terapie není až tak známá, tudíž nemáme příliš obsáhlé poznatky.

Ornitoterapie může pomoci hlavně těmto klientům:

a) Klient s Alzheimerovou chorobou

Terapeuti se snaží tyto klienty prostřednictvím ptactva dostat do současné doby. Mazlíčci tak poskytují klientům pocit bezpečí.

b) Děti s poruchou pozornosti a hyperaktivitou

Děti si vytvoří na mazlíčky silné citové pouto, chtějí se o něho starat a tím se zklidní, naučí se plnit si povinnosti a také se naučí se zajímat i o někoho jiného než jen sami o sebe.

c) Osoby s mentálním postižením

Papoušci jsou přirozenými antidepresivy a tak lidem, kteří mají emocionální problémy, mohou pomoci tím, že při pouhém očním kontaktu klienta na ně se zklidní. Pomáhá také

přímý fyzický kontakt tím, když je mají klienti na prstech nebo na rameni, mají pocit, že u nich někdo je, že mají kolem sebe pozitivní společnost. Také je velké plus v terapii, když papoušek umí mluvit, je dobrým komunikátorem (Velemínský, 2007).

Lamaterapie

Lamy jsou využívány v zooterapii, protože dokážou pozitivně působit na člověka už jen svým krásným a něžným vzhledem. Lamy jsou využívány hlavně pro osoby se zdravotním postižením, kdy se v terapii mohou setkat s pozorováním, což přináší krásný zážitek, nebo se mohou zapojit do lehkých prací, jako je čištění, krmení a nejlepší zážitkem je pak společná procházka. Lamy se velmi dobře starají o své mláďata a žijí společně ve stádech, proto společné procházky se zdravotně postiženými jsou pozitivní, posilují tak pocit sounáležitosti se sociální skupinou.

Nevýhodou může být agresivní reakce lamy na člověka v případě, když je v blízkosti mláďate, má o něj strach. Člověka to může odradit i přes jejich něžný a mírumilovný vzhled (Nerandžič, 2006).

Terapie pomocí malých zvířat

Výhodou této terapie je, že není finančně náročná. Malá zvířata nejsou ani náročná na potravu, prostor ani způsob chovu. Vhodné druhy jsou např. králík, morče nebo činčila, méně vhodné jsou pak zvířata, která mohou být lehce nebezpečná, např. svou kousavostí (křeček).

Význam malých zvířat spočívá v tom, že lidem psychicky i fyzicky obohacují život.

Vhodné druhy:

Králík – pozitivně působí na děti v období, kdy jsou nejvíce psychicky a fyzicky zatíženi. Využívá se hlavně u lidí, kteří mají deprese po chemoterapii, autismus, úplnou paralýzu, poruchy učení, agresivitu a další.

Morče – tyto zvířata jsou mírné a odolné a působí pozitivně nejlépe na děti v předškolním věku a děti ve školním věku. Morčata mají velmi uklidňující vliv, odvádí pozornost od bolesti a jsou dlouhodobými společníky při stresových situacích. U dětí s autismem se prostřednictvím terapie morčat využívají k odbourávání komunikačních bariér. Také se využívají k zlepšování stavu osob v kómatu a po mozkových příhodách.

Činčila – u činčil se využívá hlavně krásná, jemná a hustá srst, čímž pozitivně působí na psychickou stránku člověka.

Fretka – Fretka je snadno ochočitelná, mazlivá, hravá a hlavně zvědavá. Dobře působí na lidi, kteří jsou osamělí. Je dobrým společníkem, který lidem zpestří život.

Ostatní hlodavci:

- potkan laboratorní
- myši laboratorní
- křeček zlatý (Velemínský, 2007).

Terapie pomocí ovce a kozy

U této terapie se využívá přímého i nepřímého kontaktu se zvířetem. Více používán je však přímý kontakt, což dodává intimnější charakter, jako je mazlení, fyzický dotyk se zvířetem. Výsledek je výraznější a efektivnější než pouhé pozorování těchto zvířat. Terapie probíhá návštěvní formou, kdy klienti jezdí navštívit zvířata na farmu nebo terapeuti vozí zvířata za klienty (Nerandžič, 2006).

Farmingterapie – terapie prací na farmě

Tato forma je vhodná pouze pro osoby, které mají lehké fyzické nebo psychické problémy, aby byli schopni vykonávat lehké práce na statku.

Farmingterapie lze vykonávat dvěma způsoby:

- a) klienti mají zvířata buď doma, nebo v ústavu, kde se zdržují
- b) klienti jezdí na farmu navštívit zvířata, kde probíhá terapie. Zde se mohou klienti zapojit i do lehkých prací, jako je např. krmení, ošetřování, uklízení.

Obě formy jsou prospěšné a umožňují klientům pocítit užitečnost, že můžou zvířatům pomoci, starat se o ně. Mohou za svou odvedenou práci získat i finanční odměnu.

Výsledek terapie je obdobný jako u jiných druhů zooterapie, klienti si však odnesou více zážitků (Müller, 2014).

2.1.7 Organizace zabývající se zooterapií

2.1.7.1 Organizace Působící v ČR

a) Asociace zastánců odpovědného vztahu k malým zvířatům (AOVZ)

AOVZ je česká národní organizace, která byla založena v Praze roku 1995. Důvodem proč byla organizace založena je prohlubování a rozšiřování vztahů mezi člověkem a

zvířetem, neboť má zvíře velmi pozitivní vliv na člověka. Cílem této organizace je snaha podporovat

vztah k malým zvířatům, odpovědně se o ně starat, chovat je a to jak v rodinách, tak i v různých zařízeních. Tato organizace se také podílí na výzkumech v oblasti vztahu mezi zvířaty a lidmi a snaží se podávat informace o výsledcích výzkumu široké veřejnosti (Müller, 2014).

b) Canisterapeutická asociace (CTA)

Canisterapeutická asociace je sdružením, které zastřešuje všechny organizace, které se zabývají canisterapií, nebo jinými druhy zvířat, kromě hiporehabilitace, protože ta má vlastní organizaci. Asociace CTA byla založena roku 2003 v Brně a roku 2007 byla zrušena. Hlavní náplní práce CTA je zpracovávání a sjednocování metodiky, aby bylo možné je srovnávat a odborně zaštitit. Snaží se také nejen pracovníky dále vzdělávat a informovat o canisterapii, ale informovat i širokou veřejnost (Müller, 2014).

c) Česká hiporehabilitační společnost (ČHS)

Česká hiporehabilitační společnost byla založena roku 1991 a zaštiťuje v České republice hiporehabilitaci. Jejím hlavním posláním je šířit hiporehabilitaci, integraci a sportovní možnosti osob se zdravotním postižením. Dále se snaží zajišťovat odbornost pracovišť, kde se hiporehabilitace provádí, tzn., zajišťují školení pracovníků, poskytování informací, vydávají odborné literatury atd. Poskytuje také rekvalifikační kurzy, sdružuje fyzioterapeuty, jezdecké instruktory, lékaře, pedagogy, psychology a další odborníky z různých oblastí (Müller, 2014).

2.1.7.2 Organizace působící ve světě

a) IAHAIO (International Association of Human Animal Interaction Organizations)

IAHAIO se překládá jako Mezinárodní organizace sdružující společnosti, které se zabývají výzkumem a praxí s cílem aplikovat jednotlivé terapeutické programy se zvířaty na člověka.

IAHAIO vznikla roku 1990 V USA a snaží se zastřešit jednotlivé národní organizace, které se zabývají vztahy mezi člověkem a zvířetem. Dále má za úkol sledovat a řídit jejich aktivity, podporovat výzkum, poskytovat informace o vlivu zvířete na kvalitu člověka, stanovuje mezinárodní standardy, podává informace o výsledcích výzkumu a uděluje ceny jednotlivcům nebo institucím za přínosné poznatky a informace v oblasti zooterapie.

Každé tři roky pořádá mezinárodní konferenci o interakcích mezi lidmi a zvířaty, kde se prezentují všichni vědci z celého světa, aby zde ukázaly jejich nejnovější výsledky výzkumu v oblasti. (Tichá, 2007).

b) Delta Society

Delta Society je organizace, která vznikla v roce 1970 v USA. Je to nezisková organizace a zabývá se vztahy mezi člověkem a zvířetem. Jejím cílem je zlepšovat lidské zdraví prostřednictvím interakce se zvířaty, zapojovat zvířata do běžného života a podporovat role zvířat jako koterapeutů v léčebném a rehabilitačním procesu, dále pak podporovat zdraví nemocných lidí, zvyšovat nezávislost osob s tělesným postižením. V tomto oboru má Delta Society nejdelší zkušenosti a v roce 1990 vypracovala praktické standardy pro asistované a léčebné aktivity za pomoci zvířat. Aktivity, které patří do těchto standardů, jsou metody zooterapie: aktivity za pomoci zvířat a terapie za pomoci zvířat.

Dnes je Delta Society považována za největší organizaci v oblasti vztahu mezi člověkem a zvířetem (Velemínský, 2007).

c) European Society for Animal Assisted Therapy (ESAAT)

ESAAT v překladu znamená Evropská asociace. Byla založena roku 2004 ve Vídni a je evropskou organizací, která zastřešuje jednotlivé národní evropské organizace pro metodu terapie za pomoci zvířat. Hlavní cílem této organizace je vytvořit základní pravidla v zooterapii, konkrétně v canisterapii, a to v oblasti vzdělávání a přípravy. Dále se zabývá výzkumem v oblasti metody terapie za pomoci zvířat a poukazuje na léčebné, výchovné a pozitivní účinky v této oblasti (Müller, 2014).

2.1.8 Legislativa týkající se zooterapie

Jedna z důležitých událostí týkající se legislativy se stala v roce 1995, kdy se v Ženevě konala konference Mezinárodní organizace IAHAIO. Konference se týkala vztahu mezi zvířaty a člověkem a jejím hlavním přínosem bylo ustanovení směrnice k pomocným a terapeutickým činnostem prováděným za účasti zvířat. Tato směrnice byla zaslána všem národním vládám a orgánům, které se zajímají o vztah mezi člověkem a zvířetem, kde účelem byla výzva k legislativnímu umožnění, aby zvířata mohla být využívána v léčebném procesu a mohly být zajištěny podmínky pro oboustranné soužití s nimi (Velemínský, 2007).

V České republice není legislativa, co se týče léčebného využívání zvířat v zooterapii, zatím nijak řešena. Existují ovšem normy, které sice nemají se zooterapií nic společného, ale stanovují pravidla, které musí dodržovat kterýkoliv majitel zvířete, ne pouze zooterapeut nebo zařízení, které poskytuje zooterapii. Normy stanovují, jak se lidé mají chovat ke zvířatům, zajišťují ochranu zvířat, což je dle Zákona 246/1992 Sb. na ochranu zvířat proti týrání. Dále zajišťují vstup zvířat do prostor, kde je zooterapie praktikována a nároky na hygienu, to je dle zákona 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví, vyhláška č. 137/2004 Sb. o hygienických požadavcích na stravovací služby a o zásadách osobní a provozní hygieny při činnostech epidemiologicky závažných. Zákony zaměřené na zdraví zvířat a veterinární péči o ně, dle zákona 166/1999 Sb. o veterinární péči. Dále pak zajišťují chov zvířat a jejich volný pohyb po veřejných prostorech. Kromě norem, které jsou platné v celé České republice, jsou i různé místní vyhlášky nebo řády, které jsou platné v dané lokalitě. Co se týče vstupu a pobytu zvířete v prostorech, kde je zooterapie uskutečňována, platí v současné době to, že zřizovatel konkrétního zařízení upravuje provozní řád, který podléhá schválení příslušného orgánu ochrany veřejného zdraví. Ředitelé jsou tedy odpovědní za jednotlivé zařízení, kde mohou provozovat zooterapii. Co se týče stravovací místnosti nebo místnosti pro výrobu stravy mají dovoleno vstoupit pouze psy vodící a asistenční, ostatním zvířatům je vstup zakázán nebo vstup je povolen pouze po dohodě s ředitelem zařízení. Co se týče rezidentní formy zooterapie, kdy zvíře v podstatě žije v zařízení, je nutno zajistit veškeré podmínky bezpečí a péče o zvíře ve všech směrech. Jestliže se budeme bavit o sdruženích, které se zabývají zooterapií, mohou se zooterapie týkat i jiné normy, jako jsou např. zákony o ochraně osobních údajů (data o klientech), sociálně právní ochrana dětí (práce se skupinami dětí), pravidla dobrovolnické služby a sociální služby (Velemínský, 2007).

Zooterapii může člověk vykonávat dvěma způsoby. První způsob je za účelem zisku, kdy se osoba, která provozuje zooterapii, musí řídit živnostenským zákonem. Pokud osoba nevykonává zooterapii za účelem zisku, pak se bude řídit pravidly pro činnost občanského sdružení a musí být registrována u Ministerstva vnitra České republiky (Kliková, 2004).

Každá zastřešující organizace si stanovuje vlastní povinné nebo doporučené metody, pravidla a standardy pro členské organizace a kladou za cíl zvyšovat kvalitu služeb zooterapie. Například organizace ČHS má zpracované své standardy pro provádění hiporehabilitace.

Každá organizace, která se zabývá zooterapií, se musí řídit jinými normami, podle svého zaměření a forem, které poskytuje. Zooterapeut, který své zvíře zapojuje do

zooterapie, se musí řídit stejnými pravidly, jako se řídí běžný majitel zvířete. Záleží na formě zooterapie a cílové skupině, se kterou zooterapeut rehabilitaci provádí, protože poté může být po majiteli vyžadováno speciální vzdělání, bezúhonnost atd. (Velemínský, 2007).

Každá z organizací se tedy musí podle různých kritérií (cílová skupina, financování aj.) přizpůsobit a v různých právních normách hledat jednotlivé povinnosti a práva. Velmi vhodné je také, vzhledem k neexistenci komplexně stanovených pravidel a podmínek, vytvoření vnitřních norem organizací provozujících zooterapii, do nichž jsou podle povahy své činnosti zakomponovány právní prvky a další pravidla ohledně minimalizace rizik a zajištění kvalitní zooterapie (Velemínský, 2007, 48).

V současnosti je, dle nového zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, zooterapie vedena k profesionalizaci a začleňována mezi sociální služby. Aktivitu, které zooterapie nabízí, by se měli řadit pod dobrovolnickou činnost, která bude řízena dobrovolnickým centrem pod zákonem č. 198/2002 Sb. o dobrovolnické službě (Velemínský, 2007).

2.2 Osoby se zdravotním postižením ve spojitosti se zooterapií

2.2.1 Zrakové postižení

Toto postižení představuje výrazné snížení zrakových možností, které se projevuje hlavně v procesech vnímání a představování. To pak může vést ke komplikacím v orientaci, rychlejší únavnosti zraku, ke snížené výkonnosti intelektuální i fyzické.

Zrakové postižení můžeme u jedince diagnostikovat v případě, že má i po optimální korekci, jako je chirurgická, brýlová, atd., v běžném životě problémy se získáváním a zpracováváním informací přes zrakový analyzátor (Slowík, 2007).

Zooterapie:

Canisterapie

Co se týče zooterapie, osoby se zrakovým postižením využívají hlavně canisterapii. Pro jejich postižení jsou jim k dispozici jednak vodící, asistenční psi i psi v canisterapii. Pes varuje před překážkami či nebezpečím nevidomého a tím dodává pocit bezpečí, když se ocitne v davu lidí. Je to kamarád a společník, poskytuje výraznou emoční podporu, eliminuje osamělost, snižuje strach a stres z neznámého prostředí.

Zrakově postižení mají problémy v oblasti sebeobsluhy a samostatnosti v běžném životě. Ovšem dobře vycvičený vodící pes dokáže zrakově postiženému člověku nahradit jeho zrak a tím mu pomoci se začlenit do společnosti (Velemínský, 2007).

Další druhy zooterapie:

- hipoterapie
- felinoterapie
- malá zvířata
- farmingterapie

2.2.2 Sluchové postižení

Sluchové postižení je následkem organické nebo funkční poruchy v kterékoli části sluchového analyzátoru, sluchové dráhy a sluchových korových center. Příčinou postižení můžou být geneticky podmíněné vady, infekční onemocnění matky v průběhu těhotenství. Získaná postižení sluchu vznikají jako následek prodělaných onemocnění (záněty, nádory) nebo úrazů hlavy (Pipeková, 2006).

Zooterapie:

Canisterapie

V zooterapii se sluchově postižený jedinec může setkat s canisterapií, kde pes působí jako motivační prvek. Osoba se sluchovým postižením má velký problém s komunikací a pro její rozvoj je důležité, aby dítě zvládlo jemnou i hrubou motoriku. Pro úspěšnou komunikaci je důležitý oční kontakt se zvířetem. Pes pozná, když někdo o něj jeví zájem. Když dítě bude správně dýchat a vyvozovat hlas při kontaktu se psem, mohou se dostavit skvělé výsledky. Terapie je velmi individuální a vyžaduje si přítomnost rodičů a jejich spolupráci. Co se týče komunikace mezi psem a dítětem, i dítě pozná, že pes reaguje na jeho zvuky a snaží se je využívat. Zooterapeut se snaží využívat i vibrace psa při štěkotu, nebo ho využívá i k některým sluchovým cvičením. Opět může být využit jak pes canisterapeutický, tak i asistenční, kdy zvyšuje nezávislost postiženého, dokáže ho varovat před nebezpečím, zvyšuje nezávislost, sebedůvěru a soběstačnost sluchově postiženého člověka (Müller, 2014).

Další druhy zooterapie:

- hipoterapie
- felinoterapie
- delfinoterapie
- malá zvířata
- farmingterapie

2.2.3 Tělesné postižení

Za tělesně postiženého můžeme považovat jedince, který má snížené pohybové schopnosti s trvalým nebo podstatným působením na kognitivní, emocionální a sociální výkony. Příčinou bývají změny na pohybovém aparátu týkající se kostí, kloubů i měkkých tkání. Vznikají na základě dědičnosti, nemoci nebo úrazem (Pipeková, 2006).

Zooterapie:

Felinoterapie

Kočky jsou každodenní součástí života postiženého člověka a mohou tak na něho působit soustavně. Lidé žijící ať už dočasně, nebo trvale ve zdravotnických či pečovatelských zařízeních jsou spíše odkázáni na docházení dobrovolníků, kteří své kočky k felinoterapii propůjčují. Pokud jde o plemeno kočky, nepanuje mezi odborníky na felinoterapii jednotný názor. Zatímco někteří upřednostňují především z hygienických důvodů krátkosrstá plemena, jiní naopak preferují rasy dlouhosrsté, které přímo vybízejí k pohlázení (Velemínský, 2007).

Canisterapie

U tělesného postižení je „canisterapie“ využíváno především k rehabilitaci, pessek motivuje postiženého ke cvičení, je zdrojem ke zlepšení komunikace s okolím. Při starosti o pejska se odvede pozornost od vlastních potíží. Důležité je, že pessek prolomuje bariéry osamělosti (Müller, 2014).

Hiporehabilitace

Kůň je pro tělesně postiženého člověka velkým přínosem. Tím, že osoba s TP kopíruje pohyb koně, dochází tak ke stimulaci CNS, zdokonaluje se svalový tonus a také uvolňuje tělo při jeho pasivitě. Jízda na koni nemusí, může být formou čisté chůze, běh není ani nutný.

Touto formou terapie se tělesně postiženého zlepšuje rovnováha, mobilizují se páteř a klouby, posiluje se posturika (Šauerová, Špačková & Nechlebová, 2012).

Další druhy zooterapie:

- farmingterapie
- malá zvířata

2.2.4 Mentální postižení

Mentální retardace je termín, který se volně překládá jako zpoždění duševního vývoje a vyznačuje se snížením intelektových schopností jedince. Je to především snížení kognitivních, řečových, pohybových a sociálních schopností. Mentální retardace je zřejmá v průběhu vývoje a je spojena s poruchami adaptačního chování. Poruchy adaptace vychází z pomalého tempa dospívání, snížené schopnosti učit se a ze špatné sociální interakce (Nývltová, 2008).

Dále ovlivňuje úroveň rozumových schopností a komunikačních schopností, má také vliv na emocionální stránku a sociální stránku. Osoba s mentálním postižením má obtížné se také společensky uplatnit nebo najít zaměstnání (Pipeková, 2006).

Zooterapie:

U osob s mentálním postižením lze využít široké spektrum zvířat v zooterapii, mezi které patří psi, koni, kočky, ptactvo, lamy, delfíny a drobní živočichové, jako jsou morčata, rybičky a další.

U dětí s mentálním postižením lze v rámci integračního procesu ve vztahu k zooterapii využít zejména vlivu aktivit a edukačních aktivit realizovaných za účasti zvířete. Nejenom že péče o zvíře je činností, na níž mohou odstupňovaně, dle náročnosti vykonávané aktivity, participovat jak děti intaktní, tak i děti s mentálním postižením, dochází přirozeně také ke stimulaci a rozvoji jejich komunikačních kompetencí, schopnosti spolupráce, jakož i k přirozené integraci/inkluzi jedinců s mentálním postižením mezi intaktní vrstevníky. Dále pak jsou (dle charakteru vykonávané činnosti se zvířetem) rozvíjeny zejména schopnosti rozumové a motorické (Bendová & Zíkl, 2011, 115).

Ornitoterapie

Dále pak se do rehabilitace zařazuje ornitoterapie, kde terapeuti využívají několika druhů papoušků (amazonáné, žakové, arové, korely a andulky). Papoušci mají pozitivní vliv na lidskou psychiku. Mezi člověkem a papouškem se může vytvořit opravdu velké citové pouto, kdy se stávají skvělými společníky, dokážou perfektně odreagovat, slouží jako antidepresiva a je dobrý komunikátor. Papoušci mohou pomoci klientům s Alzheimerovou chorobou, seniorům, hyperaktivním dětem, osobám s mentálním postižením a lidem s psychickými poruchami (Müller, 2014).

Felinoterapie

Felinoterapie využívá pozitivní interakce dítěte s mentálním postižením a kočkou. Cílem felinoterapie je snaha podporovat optimální zdravotní stav. Terapeuti využívají metodu terapie za pomoci kočky, kdy se snaží navodit optimální fyzický stav, tzn. uvolnit spastické svaly. Dále využívají i metodu aktivity za pomoci kočky, kdy se snaží vyvolat u dětí ve třídě přítomnosti kočky pozitivní emoční prožitky, zahrnují i péči o kočku, kdy se snaží rozvíjet jemnou i hrubou motoriku, komunikační dovednosti, koordinaci pohybů a zlepšení sebeobsluhy. Terapeuti využívají různé hry ve formě pohádek, kdy zapojují několik zvířat. Jedná se o nerozšířenější formu této terapie, která probíhá formou metod terapie za pomoci zvířat, aktivit za pomoci zvířat a vzdělávání za pomoci zvířat (Bendová & Zíkl, 2011).

Canisterapie

Nejčastějším druhem zooterapie pro rehabilitaci mentálního postižení se využívá pes-canisterapie. Canisterapie pomáhá u dětí, s různým stupněm mentálního postižení, k udržení jejich delší pozornosti. Canisterapeutický pes je nápomocen při rehabilitačním cvičení, a to speciálně při nácviku a rozvoji hrubé a jemné motoriky a uvolňování spasmů atd. Hrou s pejskem se rozvíjí u dětí motorická činnost a podporuje se a rozvíjí fantazie. Pejsek napomáhá sbližování se s okolím a podporuje komunikativnost, zajišťuje pocit ochrany a jistoty a je to důvěrník, kamarád a věrný společník (Müller, 2014).

Hiporehabilitace

Jako další druh, který lze zařadit do rehabilitace osob s mentálním postižením je hiporehabilitace. Pohyb, který jedinec cítí na hřbetu koně, je pro něj velmi uvolňující, působí to také na centrální nervovou soustavu. Ježdění na koni, kde postačuje chůze, ovlivňuje u dětí fyziologický a psychický vývoj. Rozvíjí osobnost, pozitivně působí na smyslové činnosti a odstraňuje nedůvěru. Napomáhá hlavně psychické stimulaci, rozvíjí sociální komunikaci a samostatnosti (Valenta, 2012).

Další druhy zooterapii:

- lamaterapie
- delfinoterapie
- drobná zvířata

2.2.5 Autismus

Autismus je vývojové mentální postižení, konkrétně patří mezi pervazivní vývojové poruchy. Projevuje se abnormální sociální interakcí, stálými opakujícími se vzorci chování a narušenými komunikačními schopnostmi objevující se před třetím rokem věku života. Zasahuje téměř všechny psychické funkce, mění chování a projevy dítěte a tím i interakci s okolím. Závažnost postižení má širokou škálu a bere se jako neléčitelné, takže provází člověka celý život, avšak některé terapeutické postupy mohou projevy autismu zásadně kompenzovat do té míry, že autista je schopen studovat i pracovat, většinou však s různými formami úlev. U dospělých jedinců bývají často úspěšné speciální kompenzační psychologické techniky (Nývtová, 2008).

Canisterapie

U autistických dětí je canisterapie velmi důležitá především pro jejich styk s okolním světem. Vyskytují se však autisté, kteří ale reagují na přítomnost psa takovým způsobem, že mají z nich panickou hrůzu, nebo se chovají agresivně. Na druhou stranu jsou autisté, kteří velmi vřele vítají živé tvory. Doporučují se k terapii spíše velké a klidné psy, protože při výběru malých pejsků mohou štěkat, vrnět a v případě záchvatu autisty jsou snadno zranitelní. Pes by neměl být plachý jako dítě, měl by se snažit povzbuzovat, motivovat ke komunikaci a hře.

Pes plní roli prostředníka mezi lidmi a okolním světem. Snaží se zlepšovat duševní rovnováhu a snižovat pocit osamělosti. Jejich prostřednictvím lze dosáhnout zlepšení projevů autismu. Je však ještě důležité, aby terapeut ukázal autistovi, jak má psa hladit, protože může nastat nebezpečí, že se autista zachová necitelně a to výsledek jen zhorší (Galajdová & Galajdová, 2011).

Delfinoterapie

Dále se do rehabilitace zařazuje i delfinoterapie, což znamená využití delfína pro zooterapii. V ČR se ale delfinoterapie nepraktikuje. Delfinária specializující se na terapie nalezneme na Floridě, v Německu, na Ukrajině, Izraeli a v Turecku. Při rehabilitaci se využívá fyzický dotyk se zvířetem a schopnost delfínů vysílat elektromagnetické vlny, které ovlivňují některé procesy v lidském organismu. Mezi hlavní postižení, která využívají delfinoterapii, patří: Dětská mozková obrna, Downův syndrom a autismus (Müller, 2014).

2.2.6 Poruchy chování

Za poruchy chování můžeme označovat takové chování, kdy děti a mládež nerespektují sociální normy a porušují je. Vyskytuje se u sociálně narušené mládeže, ale také u jedinců s jiným typem postižením (Nývtová, 2008).

Příčiny vzniku takového chování má za následek špatné nebo nedostatečné výchovné působení, nebo také osobní dispozice. Za porušení sociálních norem může považovat užívání drog, krádeže, dětské lži, toulání, neschopnost dítěte ovládat lhostejnost, impulzivitu, empatii (Slomek, 2010).

Zooterapie

Zooterapie se využívá jako kontakt mezi klientem a zvířetem a působí jako doplňující sociální kontakt klienta a jiných lidí (Šauerová, Špačková & Nechlebová, 2012).

Canisterapie

U osob s poruchami chování se nejvíce využívá canisterapie, kde pes působí na psychickou stránku. Zlepšuje sebevědomí, učí zodpovědnosti prostřednictvím péče o zvíře, dítě se má o koho starat, je jeho hlavním zájmem s dobrým kamarádem.

V běžném edukačním prostředí se můžeme také setkat i s malými zvířaty, jako jsou morčata, křečci, rybičky (Šauerová, Špačková & Nechlebová, 2012).

Hiporehabilitace

Jako další druh, který lze zařadit do rehabilitace osob s poruchou chování, je hipoterapie. Je využívána hlavně u dětí se zvýšenou hyperaktivitou. Opět zde kůň působí na centrální nervovou soustavu a zlepšuje pohyb, rovnováhu svalový tonus, avšak také pozitivní vliv i na psychickou stránku dítěte.

Patologicko – psychologické ježdění má pozitivní vliv jak na fyziologický i psychický vývoj. U dětí se zvyšuje sebevědomí, učí se zodpovědnosti, dochází ke zklidnění hyperaktivity, tlumí agresivitu, odstraňuje nedůvěru, úzkost a formuje osobnost (Šauerová, Špačková & Nechlebová, 2012).

3 Cíle, výzkumné otázky

3.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je zjistit kvalitu a kvantitu služeb zooterapie, jako prostředek rehabilitace na základních školách speciálních a základních školách praktických pro osoby se zdravotním postižením v Olomouckém a Zlínském kraji.

3.2 Výzkumné otázky

VO 1. Využívají ve Zlínském kraji v rámci rehabilitace některé druhy zooterapie?

VO 2. Využívají v Olomouckém kraji v rámci rehabilitace některé druhy zooterapie?

VO 3. Jsou některé druhy zooterapie prováděny pravidelně?

VO 4. Zajišťuje financování zoterapií speciální škola či daná instituce?

4 Metodika

4.1 Metody výzkumného šetření

V praktické výzkumné části bakalářské práce jsem použila metodu kvalitativního výzkumu, abych mohla dosáhnout cíle výzkumu, který jsem si stanovila.

Jako formu kvalitativní metody jsem volila dotazník, pomocí kterého jsem zjišťovala výskyt zooterapie a využití různých druhů zvířat pro osoby se zdravotním postižením, které poskytují ve Zlínském a Olomouckém kraji.

Tato metoda je jedna z nejznámějších a nejvyužívanějších metod a umožňuje získat informace od velkého počtu respondentů co nejrychleji (Hendl, 2012).

4.2 Výzkumný soubor

Na internetu jsem si našla kontakty všech základních škol speciálních a praktických v obou krajích a zaslala jsem jim email s žádostí o vyplnění dotazníku. V olomouckém kraji jsem našla přesně 31 škol a ve Zlínském kraji 21 škol.

Dotazník je zpracován formou volných a otevřených otázek a je zaměřen na využití druhů zooterapie pro osoby se zdravotním postižením (příloha č. 1). Rozesílala jsem ho dvěma způsoby. První způsob byl napsán v programu MS Word, který jsem poslala jako přílohu na emailové adresy všem základním školám speciálním a praktickým v Olomouckém kraji. Druhý způsob distribuce dotazníku, který obsahoval stejné otázky jako první, jsem umístila na internetové stránky www.survio.com. Tento dotazník jsem posílala ve formě odkazu, který byl spolu s žádostí o jeho vyplnění umístěn v emailu pro všechny základní školy speciální a praktické ve Zlínském kraji.

Všechny instituce obdržely elektronickou poštou mou žádost. Z důvodu malé návratnosti jsem zvolila jiný koncept distribuce dotazníku a to způsobem osobní návštěvy.

4.3 Plán práce

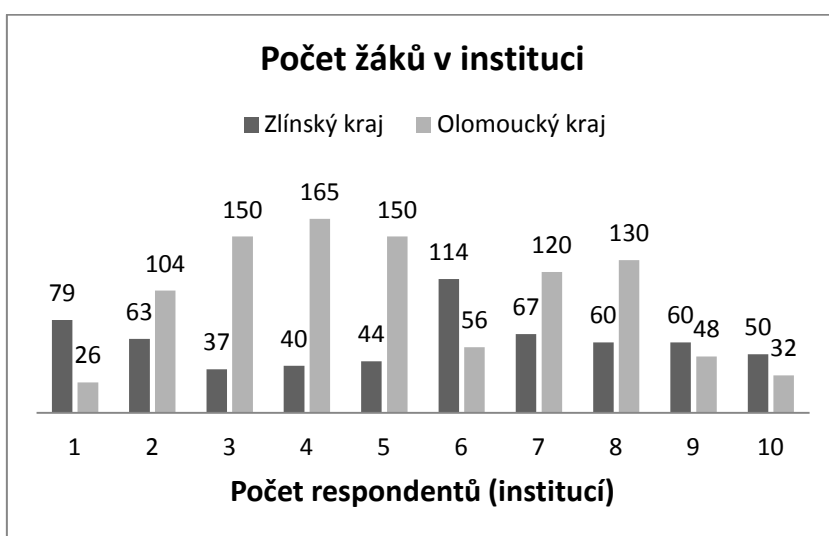
Můj výzkum začal zpracováním dotazníku a výběrem vhodných výzkumných otázek, aby byly možné v diskuzi popsat rozdíly ve využití zooterapie v obou krajích. Výzkum v oblasti zooterapie jsem prováděla ve Zlínském kraji a Olomouckém kraji v rozmezí dvou měsíců března a dubna roku 2015. Tyto kraje jsem volila z důvodu, že ve Zlínském kraji žiji od malička a v Olomouckém kraji studuji Vysokou školu, kde jsem se při studiu o zooterapii dozvěděla. Zaměřovala jsem se na to, zda instituce vůbec mají možnost provádět

zooterapii a následně v jakém rozsahu poskytují zooterapeutické služby v základních školách speciálních a praktických pro osoby se zdravotním postižením daných krajů.

5 Výsledky

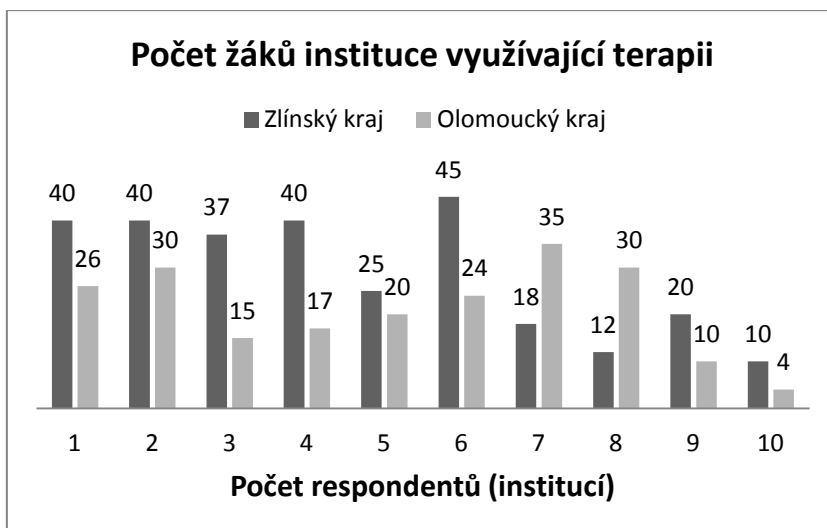
Dotazník obsahoval celkem 13 otázek. První dvě otázky se týkaly obecných informací, konkrétně názvu a lokalizace instituce. Následující otázky se dělily na numerické a otevřené. Numerické otázky jsou celkem čtyři, které jsem znázornila v sloupcových grafech a okomentovala. Jedna otázka, která se týkala věkové hranice žáků, jsem rozdělila do dvou grafů, aby byla zřejmá minimální a maximální věková hranice žáků. Ostatní otevřené otázky jsem zodpověděla a zařadila do sekce diskuze.

Z celkového počtu 52 odeslaných dotazníků byla návratnost 46%. Ze všech vyplněných dotazníků pouze 4 respondenti zaznamenali, že neprovozují zooterapii ve svých institucích.

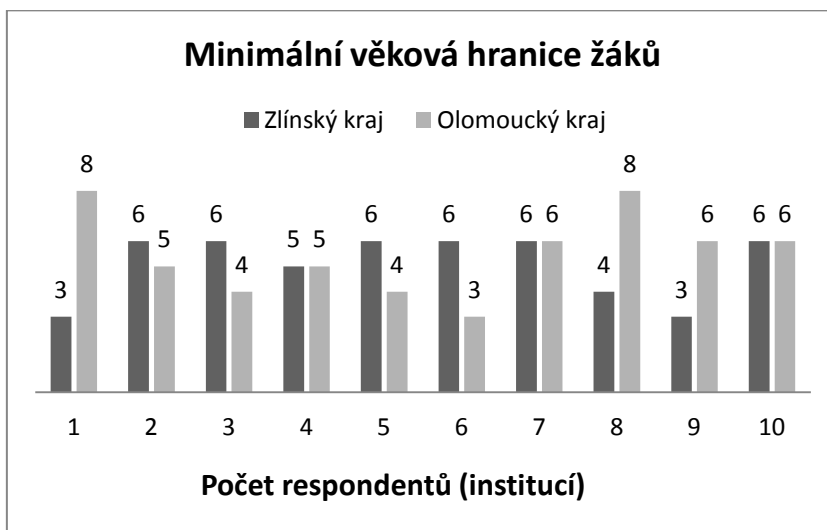
Obr. Č. 1: Grafické znázornění počtu žáků v instituci z celkového počtu respondentů

Z obr. 1 lze vyčíst, že počet žáků v instituci ve Zlínském kraji se pohybuje od 37 do 114. V Olomouckém kraji se počet žáků v instituci pohybuje od 26 do 165. Celkově z grafu vyplívá, že největší počet žáků v instituci se vyskytuje v Olomouckém kraji.

Obr. 2: Grafické znázornění počtu žáků instituce, které využívají terapii z celkového počtu respondentů

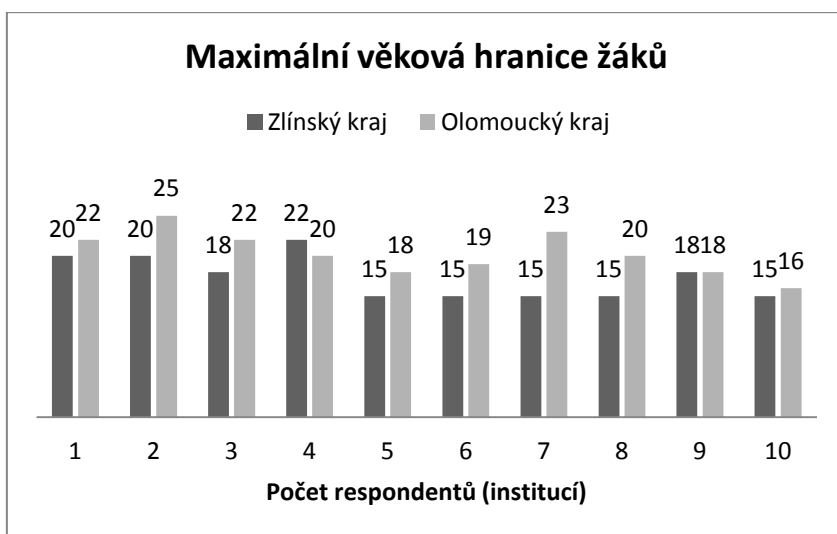
Z obr. 2 lze vyčíst, že počet žáků institucí ve Zlínském kraji, které využívají terapii, se pohybuje od 10 do 45. V Olomouckém kraji se počet žáků pohybuje od 4 do 35. Z grafu vyplývá, že počet žáků, které využívají zooterapii, je ve Zlínském kraji větší než ve Olomouckém.

Obr. 3: Grafické znázornění minimální věkové hranice žáků u celkového počtu respondentů

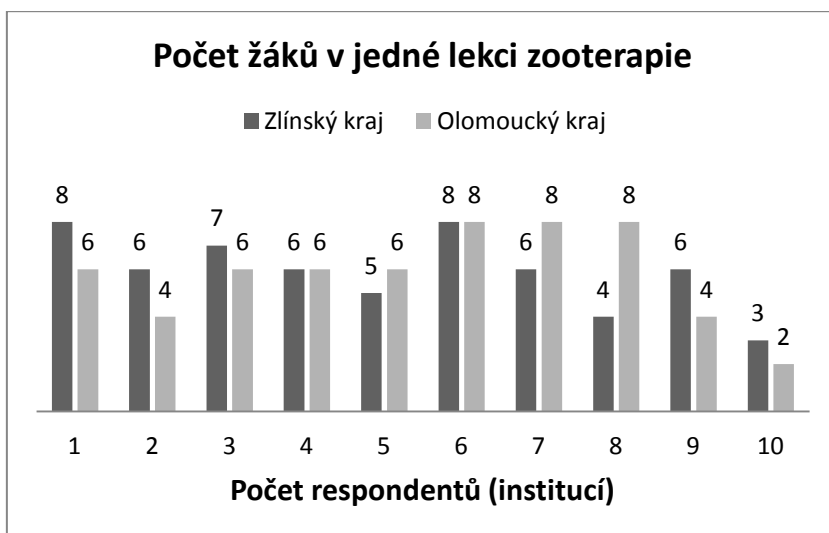
Z obr. 3 lze vyčíst, že minimální věková hranice žáků ve Zlínském kraji se pohybuje od třetího do šestého roku a v Olomouckém kraji je nejmenší věková hranice od třetího do

osmého roku. Z grafu vyplývá, že dva žáci z Olomouckého kraje začínají s terapií později než ve Zlínském.

Obr. 4: Grafické znázornění maximální věkové hranice žáků z celkového počtu respondentů

Z obr. 4 můžeme vyčíst, že maximální věková hranice žáků obou krajů se pohybuje od 15 do 25 let. Z grafu tedy vyplývá, že v Olomouckém kraji končí žáci s terapií později než v kraji Zlínském.

Obr. 5: Grafické znázornění počtu žáků v jedné lekci zooterapie z celkového počtu respondentů

Z obr. 5 můžeme vyčíst, že ve Zlínském kraji se počet žáků v jedné lekci zooterapie pohybuje kolem 3 až 8 a v Olomouckém kraji se vyskytuje v jedné lekci zooterapie 2 až 8 žáků. Z grafu vyplívá, že širší rozpětí počtu žáků v jedné lekci zooterapie má Olomoucký kraj.

6 Diskuze

Ve výzkumu práce se zaměřuje na využití zooterapie u žáků se zdravotním postižením. Cílem bakalářské práce je zjistit kvalitu a kvantitu služeb zooterapie, jako prostředek rehabilitace na základních školách speciálních a praktických pro osoby se zdravotním postižením v Olomouckém a Zlínském kraji.

Výzkum byl prováděn na všech základních školách speciálních a praktických v Olomouckém a Zlínském kraji. Celkem jsem obeslala 52 institucí v obou krajích.

Dotazník obsahoval celkem 13 otázek, které jsou otevřené a uzavřené. První dvě otázky zjišťovaly název instituce a její lokalizace, další čtyři otázky se týkají numerických výsledků, a na zbylých sedm otázk instituce odpovídali slovně.

Otázka č. 1 zjišťovala, zda daná instituce využívá v rámci rehabilitace žáků se zdravotním postižením zooterapii. Ze Zlínského kraje odpovědělo celkem 11 institucí, z nichž 10 využívá v rámci rehabilitace zooterapii. Z Olomouckého kraje jsem obdržela celkem 14 dotazníků, z kterých jen 10 odpovědělo, že využívají zooterapii pro žáky se zdravotním postižením.

Otázka č. 2 zjišťovala nabídku jednotlivých druhů zooterapie, kterou má daná instituce k dispozici pro žáky se zdravotním postižením. Ve Zlínském kraji se jako nejčastější odpověď vyskytovala canisterapie a k ní se střídaly druhy felinoterapie a hipoterapie. Ostatní druhy zooterapie dané instituce nevyužívají. V Olomouckém kraji se vyskytovala jako nejčastější odpověď opět canisterapie a další druhy jako je felinoterapie, hipoterapie, relaxační jízda na koni, terapie prostřednictvím drobných zvířat – rybičky.

Otázka č. 3 zjišťovala, které druhy zooterapie jsou u žáků se zdravotním postižením nejvíce oblíbené. Ve Zlínském kraji je u žáků nejvíce oblíbená Canisterapie. Druhy felinoterapie a hipoterapie se vyskytovala ojediněle nebo spolu s canisterapií. V Olomouckém kraji, mají žáci v oblibě opět Canisterapie. Dále jsem v dotaznících našla odpovědi typu, všechny uvedené druhy jsou oblíbené, nebo kombinace canisterapie s felinoterapií, canisterapie s hipoterapií.

Otázka č. 4 zjišťovala, kdo v instituci zooterapii provádí. Ve Zlínském kraji byla nejčastější odpověď odborný terapeut. Další odpovědi zní: „*Canisterapeutický tým tvoří speciální pedagog, asistent pedagoga a psovod se svými testovanými psy. Hodiny plánuje a řídí pedagog ve spolupráci s ostatními členy týmu*“, dále pak „*Školený terapeut*“, „*vyškolené pracovnice OS Podané ruce Frýdek – Místek*“, „*psovod*“. V Olomouckém kraji v daných institucích provádí zooterapii proškolení pracovníci, Canisterapeut, speciální

pedagog, asistent pedagoga (možno konzultace s vedením školy a školním psychologem), Canisterapeutický tým, asistent pedagoga a student, který je na praxi jako pomocník.

Otázka č. 5 zjišťovala, u jakých typů postižení je zooterapie nejvíce využívána. U obou krajů jsem zaznamenala jako nejčastější odpověď, že je zooterapie využívána u dětí s mentálním postižením. Dále pak ve Zlínském kraji se v odpovědích vyskytovaly: dětská mozková obrna, autismus, afázie, kombinované vady, daný druh mají rádi všechny děti a tělesné postižení. V olomouckém kraji pak dané instituce odpovídaly: hyperaktivní děti, děti s poruchami učení, děti trpící různými druhy spazmu, kombinované postižení, autismus, DMO, ADHD, zrakově postižení, děti s komunikačními problémy a tělesné postižení.

Otázka č. 6 zjišťovala, jak často je zooterapie prováděna. Odpovědi obou krajů byly různé. Každá instituce má pravidelnost zooterapie zařízeno jinak, buď se využívá dle potřeb dětí, nebo podle dostupných financí a programu školy. Ve Zlínském kraji je zooterapie na různých institucích následovně: 1x týdně, 1x za 14 dnů, 1x až 2 do měsíce, každý týden jiný druh. V Olomouckém kraji byly odpovědi obdobné, zooterapii provádí jednou za 14 dní, jednou do týdne cca 2 hodiny, 2x za měsíc, canisterapie každý týden a hipoterapie podle potřeb dětí.

Otázka č. 7 zjišťovala financování zooterapie v daném zařízení. Možnosti financování zooterapie v daných institucích ve Zlínském kraji jsou: „*psovodi pracují jako dobrovolníci a daná instituce dostává dotace z Magistrátu města Zlína z Fondu zdraví – (psovodi dostávají příspěvky na úhradu cestovného a jiných výdajů, škola na nákup speciálních pomůcek, potřebných k této činnosti)*“, „*financování prostřednictvím grantů*“, „*pracovnice jsou placeny z OS Podané ruce a daná instituce hradí pouze dopravu z OS Hopík*“, finance zařizuje škola a podílí se i někteří rodiče, příspěvky od města, Continental Barum, spol. s.r.o. – Otrokovice, přispívá i pojišťovna, sponzorské dary od firem rodičů, dotační grantové příspěvky. V Olomouckém kraji nejčastěji financuje zooterapii město, podílí se škola a někteří rodiče. Další možnosti financování jsou následovné: „*V současné době canisterapii provádí v našem zařízení asistentka pedagoga, která má pro tuto práci proškolení a dochází s vlastními vycvičenými psy - její práce je nad rámec pracovních povinností a je zohledněna v odměnách, eventuálně je s ní sepsána Dohoda o pracovní činnosti*“, „*financuje škola prostřednictvím grantů*“, „*Podané ruce Prostějov*“.

Ve Zlínském kraji v rámci rehabilitace je využíván jako nejčastější druh zooterapie canisterapie. Dalšími druhy zooterapie hned po canisterapii jsou využívány felinoterapie a hipoterapie. V Olomouckém kraji v rámci rehabilitace je jako nejčastější druh zooterapie

využívána také canisterapie. Ostatní druhy, které instituce zaznamenali, jsou felinoterapie, hipoterapie a terapie pomocí drobných zvířat konkrétně rybičky v aquáriu.

Co se týče pravidelnosti zooterapie ve Zlínském kraji, je různá. Některé instituce ji uskutečňují jedenkrát do týdne, jednou za čtrnáct dní, nebo 2x až třikrát do měsíce. V Olomouckém kraji jsou odpovědi obdobné. Instituce provádí zooterapii podle potřeb žáků nebo programu školy.

Financování zooterapie v daných institucích je různé. Ve Zlínském kraji se podílí na financování nejčastěji město, škola a částečně rodiče. Shodná odpověď byla zjištěna i v Olomouckém kraji. Jako další finanční prostředky jsou možné sponzorské dary od firem, příspěvek pojišťovny, Fond zdraví a další, které jsou uvedené výše v textu.

Z celkového počtu žáků v instituci z obou krajů měl největší zastoupení Zlínský kraj. Z celkového počtu žáků v instituci z obou krajů, využívá zooterapii nejvíce 45 dětí ze Zlínského kraje a 35 dětí z Olomouckého kraje. Co se týče počtu dětí v jedné lekci terapie, mají oba kraje obdobné odpovědi, počet dětí se vyskytuje mezi 2 až 8. U věkové hranice žáků, kteří využívají zooterapii, jsem zaznamenala, že ve Zlínském kraji se věk dětí pohybuje od 3 do 22 let a v Olomouckém kraji od 3 do 25 let.

Nejvíce zastoupený a oblíbený druh zooterapie u žáků se zdravotním postižením, který se využívá v obou krajích, je canisterapie. Další druhy, které jsou využívány hned po canisterapii jsou hipoterapie a felinoterapie. Nejčastěji zooterapii provádí vyškolení, odborní terapeuti a využívají ji hlavně u dětí s mentálním postižením a kombinovanými vadami v obou krajích.

Co se týče pravidelnosti zooterapie ve Zlínském a Olomouckém kraji, byly odpovědi různé, např. 1x do týdne, 1x za 14 dní, 2x až 3x do měsíce. Využívání zooterapie je v každé instituci individuální a to podle potřeb dětí, programu školy a způsobu financování. Financování zooterapie je také různé v každé instituci, však nejčastější odpovědi byly: „zajišťuje škola, podílí se rodiče a město“.

7 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit kvalitu a kvantitu služeb zooterapie, jako prostředek rehabilitace na základních školách speciálních a základních školách praktických pro osoby se zdravotním postižením v Olomouckém a Zlínském kraji. Z výzkumného šetření se mi podařilo získat informace ze 46 % obeslaných institucí z obou krajů.

Výzkum probíhal ve dvou krajích a to ve Zlínském a Olomouckém. Z obecných poznatků víme, že Olomoucký kraj je rozsáhlejší a nabízí více příležitostí a možností než kraj Zlínský. Z výzkumu plyne, že možnosti využití zooterapie v daných institucích jsou v Olomouckém kraji rozsáhlejší. Co se týče nabídky druhů v zooterapii, může Olomoucký kraj nabídnout canisterapii, felinoterapii, hippoterapii, kde se zmiňují hlavně o relaxační jízdu na koni a dalším druhem, který Zlínský kraj neposkytuje, jsou rybičky v aquáriu.

Možnosti financování zooterapie v daných institucích jsou v obou krajích rozmanité. Např. Podané ruce, z.s Prostějov; Continental Barum, spol. s.r.o Otrokovice; dotace z Magistrátu města Zlína z Fondu zdraví; nebo může práci vykonávat asistentka pedagoga, která je proškolená a pracuje s vlastními psi (práci provádí nad rámec svých povinností, popř. má uzavřenou smlouvu Dohoda o pracovní činnosti).

Pro rozvoj zooterapie v základních školách speciálních a praktických je důležitý vhodný výběr terapeutů.

8 Souhrn

Cílem bakalářské práce bylo zjistit kvalitu a kvantitu služeb zooterapie, jako prostředek rehabilitace na základních školách speciálních a základních školách praktických pro osoby se zdravotním postižením v Olomouckém a Zlínském kraji.

V teoretické části jsem popsala zooterapii z širokého pohledu. Vysvětlila jsem pojem zooterapie a její přínos, zabývala jsem se historií a vývojem, dále jsem popsala praktikování v zooterapii, tzn. jaké metody, formy a techniky terapeuti využívají. Důležité jsou také zastřešující organizace, o kterých jsem se v textu zmínila, starají se o správný chod zooterapie a následně jsem se věnovala legislativě. Další kapitolou byl popis druhů zooterapie pro získání přehledu o práci se zvířaty. V poslední řadě jsem se věnovala tématu „osoby se zdravotním postižením ve spojitosti se zooterapií“. Charakterizovala jsem jednotlivé postižení a uvedla doporučení pro zooterapii, k jakému postižené se dané terapie hodí.

Z výzkumného šetření jsem zjistila, že je canisterapie využívána jako nejčastější a nejoblíbenější druh jak ve Zlínském tak i v Olomouckém kraji. Jako další druhy hned po canisterapii jsou nejvíce zastoupeny felinoterapie a hipoterapie. Mezi odpověďmi v dotazníku jsem zaznamenala také terapii pomocí drobných zvířat, konkrétně rybičky v aquáriu, kterou praktikují v Olomouckém kraji. Terapie je využívána nejvíce u dětí s mentálním postižením a kombinovanými vadami. Dále pak se terapie zúčastňují děti s DMO, s tělesným postižením, s autismem, se zrakovým postižením, děti s hyperaktivitou nebo poruchou učení. Pravidelnost zooterapie je v každé instituci různá, uskutečňují ji podle potřeb dětí, programu školy nebo způsobu financování. Zooterapii provádí nejčastěji odborní terapeuti v obou krajích, ale zaznamenala jsem také asistenta pedagoga, psovod, dobrovolníci, pracovnice z OS Podané ruce nebo canisterapeutický tým. Financování zooterapie v obou krajích je zajišťováno nejčastěji prostřednictvím školy, příspěvky od města nebo rodičů.

9 Summary

The aim of my thesis is to determine the quality and quantity of services animal-therapy as a means of rehabilitation in special elementary schools and practical elementary schools for people with disabilities of the region of Olomouc and Zlín.

In the theoretical part of the thesis, there is the term animal-therapy defined in a wide point of view. I explain here the benefits of the animal-therapy, I also mentioned its history and evolution, and I described its methods, forms and techniques used by the therapists. Furthermore I write about the institutions and about the legislation related to the animal-therapy. I also described the varieties of animal-therapy so the reader can find out which animals can be used for which therapy. Finally I focused on the topic „handicapped persons and animal-therapy “where I mentioned the recommendations of the animal-therapy for various handicaps, so the readers understand which therapy is to be used in different cases.

My research shows that the most used and favorite therapy in both regions is canistherapy. Also the felinotherapy and hippotherapy are used a lot. In the answers of the questionnaires, there was one which mentions therapy by using little pets – in this case fish in aquarium. This therapy is being applied in the region of Olomouc. The animal-therapy is mostly used by children with mental and combined disabilities. Furthermore, also children with cerebral palsy, with physical disabilities, autism, visual impairments and hyperactive children often make use of animal-therapy. The regularity of the therapy differs and is depending on the children's needs, school program or funding possibilities. In both regions, mostly specialized therapists are practicing the animal-therapy, but I pedagogic assistants, handlers, volunteers and coworkers from the civic association Podané ruce or members of canistherapeutic team are practicing the therapy, too. Funding of the animal-therapy is mostly covered by the schools, by subsidies of the municipalities or parents, this applies for both regions.

10 Referenční seznam

- Casková, V., Dvořáková, T. & Jiskrová, I. (2010). *Hiporehabilitace*. Brno: Mendelova univerzita v Brně.
- Galajdová, L. (1999). *Pes lékařem lidské duše aneb Canisterapie*. Praha: Grada.
- Galajdová, L. & Galajdová, Z. (2011). *Canisterapie: pes lékařem lidské duše*. Praha: Portál.
- Holczerová, V. & Dvořáčková, D. (2013). *Volnočasové aktivity pro seniory*. Vyd. 1. Praha: Grada.
- Hollý, K. & Hornáček, K. (2005). *Hipoterapie: léčba pomocí koně*. Ostrava: Montanex.
- Karásková, V. & Dohnal, T. (2011). *Zoorekreace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kliková, V. (2004). Problematika právních aspektů provozování canisterapie. In *Mezinárodní seminář o zooterapiích k tvorbě metodiky. Sborník příspěvků*. Brno: Sdružení Filia.
- Kolektiv autorů. (1996). *Povídání o Hipoterapii*. Vyškov: Sdružení pro pomoc zdravotně postižených „FIFA“.
- Kolektiv autorů. (2000). *Povídání o canisterapii*. Vyškov: Sdružení pro pomoc zdravotně postižených „FIFA“.
- Mojžíšová, A., Lacinová, J. & Šemberová, J. (2000). Model canisterapie. *Kontakt. České Budějovice: ZSF JU*. II (4): 215 – 219.
- Müller, O. (2014). *Terapie ve speciální pedagogice*. Praha: Grada.
- Nerandžič, Z. (2006). *Animoterapie, aneb, Jak nás zvířata léčí: praktický průvodce pro veřejnost, pedagogy i pracovníky zdravotnických zařízení a sociálních ústavů*. Praha: Albatros.
- Pipeková, J. (2006). *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido.
- Slomek, Z. (2010). *Etapedie*. Praha: Univerzita J. A. Komenského.
- Slowík, J. (2007). *Speciální pedagogika*. Praha: Grada.
- Šauerová, M., Špačková, K. & Nechlebová, E. (2012). *Speciální pedagogika v praxi: [komplexní péče o děti se SPUCH]*. Praha: Grada, 2012.
- Štědroň, B. (2003). *Svět 2050*. Praha: Sdělovací technika.
- Tichá, V. (2007). *Formy canisterapie (individuální canisterapie)*. In VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice: Dona, s.r.o.
- Tichá, V. (2007). *Zastřešující organizace v zooterapii*. In VELEMÍNSKÝ, M. a kol.

Zooterapie ve světle objektivních poznatků. České Budějovice: Dona.

Valenta, M. (2012). *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu.* Praha: Grada.

Velemínský, M. (2007). *Zooterapie ve světle objektivních poznatků.* České Budějovice: Dona.

Zourková, M. (2004). *Metody zooterapie.* Vyškov: Piafa Vyškov.

Přílohy 1

DOTAZNÍK - ZOOOTERAPIE

Jmenuji se Kateřina Henešová. Jsem studentkou Fakulty tělesné kultury na Univerzitě Palackého. Studuji obor Aplikované pohybové aktivity.

Dotazník s názvem „Možnosti využití zooterapie na základních školách speciálních a základních školách praktických pro žáky se zdravotním postižením v Olomouckém a Zlínském kraji“ bude sloužit pro výzkum méj bakalářské práce.

Dotazník je zcela anonymní. Cílem je zjistit kvalitu a kvantitu služeb zooterapie. Výsledky analýzy tohoto dotazníku použiji k bakalářské práci a mohu vám je zaslat na základě uvedeného e-mailu.

Děkuji za vyplnění dotazníku.

-
1. Název a typ vaší instituce »
 2. Lokalizace (město, kraj) »
 3. Počet žáků v instituci »
 4. Věková hranice žáků »
 5. Využíváte v rámci rehabilitace s vašimi žáky léčebnou terapii se zvířaty, zvanou zooterapii?

a) ANO

b) NE

Pokud ANO, prosím pokračujte s vyplňováním dotazníku.

6. kolik žáků tuto terapii využívá? »
7. Jaké druhy zooterapie máte v nabídce? »
8. Který z druhů zooterapie je u žáků nejvíce oblíbený? »
9. Kdo u vás zooterapii provádí? »
10. S kolika žáky pracujete v jedné lekci zooterapie? »
11. U jakých typů postižení je zooterapie nejvíce využívána? »
12. Jak často je zooterapie ve vašem zařízení prováděna? »
13. Zajišťuje financování zooterapie vaše zařízení? (Pokud ne, kdo jej financuje?) »

V případě zájmu o zaslání výsledů výzkumu, napište e-mailovou adresu:

.....

Děkuji, Kateřina Henešová